ԼՅՈՒԴՎԻԳ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹ

Դասընթացի ծրագիր և մեթոդական ուղեցույց

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

1919

YEREVAN STATE UNIVERSITY

ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
YEREVAN STATE UNIVERSITY

ЛЮДВИГ ВАРДАНЯН

ПОЛИТИЧЕСКАЯ **КУЛЬТУРА**

(Программа учебного курса и методические указания)

LYUDVIG VARDANYAN

POLITICAL CULTURE

(Couese syllabus and methodological guide)

YSU Publishing House
Издательство ЕГУ
Yerevan – 2017 - Ереван

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԼՅՈՒԴՎԻԳ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹ

(Դասընթացի ծրագիր և մեթոդական ուղեցույց)

Երևան
ԵՊՀ հրատարակչություն
2017

ՀՏԴ 32.001(072)
ԳՄԴ 66.0
Վ 301

Հրապարակվել է ԵՊՀ միջազգային հարաբերությունների ֆակուլտետի գիտական խորհրդի որոշմամբ

Հեղինակ՝ փ.գ.թ., դոցենտ Լ. Գ. Վարդանյան

Վ 301 **Քաղաքական մշակույթ** (Դասընթացի ծրագիր և մեթոդական ուղեցույց) / Հեղինակ՝ Լ. Գ. Վարդանյան, - Եր., ԵՊՀ հրատ., 2017, 96 էջ:

Политическая культура (Программа учебного курса и методические указания) / Автор: Л. Г. Варданян. – Ер.: Издательство ЕГУ, 2017, 96 с.

Political culture (Couese syllabus and methodological guide)/ Author: L. G. Vardanyan. – Yerevan: YSU Publishing House, 2017, 96 p.

«Քաղաքական մշակույթ» դասընթացի ուսումնական ծրագիրը մշակվել է Երևանի պետական համալսարանի միջազգային հարաբերությունների ֆակուլտետի ուսումնամեթոդական խորհրդի և քաղաքական գիտության պատմության և տեսության ամբիոնի կողմից ներկայացված կրթական ծրագրերի պահանջներին համապատասխան: Այն նախատեսված է «Քաղաքագիտություն», «Միջազգային հարաբերություններ», «Հանրային կառավարում» բաժիններում ընդգրկված ուսանողների և առհասարակ քաղաքական մշակույթի հիմնախնդիրներով հետաքրքրվողների համար:

«Քաղաքական մշակույթ» դասընթացի ուսումնական ծրագրի խնդիրն է կազմակերպել և իրացնել բարձրագույն քաղաքագիտական կրթություն: Ներկայացված ծրագիրը դասախոսի և ուսանողի համատեղ ուսումնական գործունեության շրջանակներում հանդես է գալիս որպես գիտելիքի յուրացման, նոր տեղեկատվության և գործնական կողմնորոշումային հմտությունների ուղեցույց:

Ուսումնասիրվող դասընթացի հիմնական նպատակն է ձևավորել զարգացած քաղաքական մտածողությամբ քաղաքացի և պրոֆեսիոնալ քաղաքագետ:

ՀՏԴ 32.001(072)
ԳՄԴ 66.0

ISBN 978-5-8084-2244-5

© ԵՊՀ հրատ., 2017
© Վարդանյան Լ., 2017

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ 7

ԲԱԺԻՆ 1.
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԿԱՆ-ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ 11
1.1. ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ՆՊԱՏԱԿԸ 11
1.2. ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ 14
1.3.ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ՏԵՂԸ ՍՈՑԻՈՀՈՒՄԱՆԻՏԱՐ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ 16
1.4. ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ 17
Ա. Ըստ վերլուծական իրազեկության՝ կապված տեղեկատվության և գիտելիքի կառավարման հետ 17
Բ. Ըստ հաղորդակցային իրազեկության 18
1.5. ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԵԹՈԴՆԵՐԸ (ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔՆԵՐԻ ԱՆՑԿԱՑՄԱՆ ՁԵՎԵՐԸ) 18
1.6. ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅԱՆ ՅՈՒՐԱՑՄԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ 19
1.6. ԳԻՏԵԼԻՔԻ ՍՏՈՒԳՄԱՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ՁԵՎԵՐԸ 21

ԲԱԺԻՆ 2.
ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ԹԵՄԱՆԵՐԸ ԵՎ ՀԱՄԱՌՈՏ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ 22
2.1. ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԿԱՆ-ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԸ 22
2.2. ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ԹԵՄԱՏԻԿ ՊԼԱՆԸ 23
2.3. ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ 25

ԲԱԺԻՆ 3.
ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒՄԸ .. 70
3.1. ԳԻՏԵԼԻՔԻ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՉԱՓԱՆԻՇՆԵՐԸ 70
3.2. ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ՑՈՒՑՈՒՄՆԵՐ ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ՀԱՄԱՐ 71
3.3. ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԻ ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ 72

3.4. ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱՐԱՐԱԿԱՆՆԵՐ ԴԱՍԱԽՈՍԻՆ 73
3.5. ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ԹԵՄԱՆԵՐ 74
3.6.ԿՈՒՐՍԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՎՈՂ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ........ 76
3.6.1.Կուրսային աշխատանքների կատարման և պաշտպանության հիմնական խնդիրները 76
3.6.2.Կուրսային աշխատանքների թեմաներ 77
3.7. ԹԵՍՏԱՅԻՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ 78
3.8. ԸՆԹԱՑԻԿ (ՄԻՋԱՆԿՅԱԼ) ԵՎ ԵԶՐԱՓԱԿԻՉ ՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՐՑԵՐ........ 82
3.8.1. Առաջին միջանկյալ քննության հարցեր 82
3.8.2. Երկրորդ միջանկյալ քննության հարցեր 83
3.9. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ 84

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

«Քաղաքական մշակույթ» դասընթացի ծրագիրը մշակվել է Երևանի պետական համալսարանի միջազգային հարաբերությունների ուսումնամեթոդական խորհրդի և քաղաքական գիտության պատմության ու տեսության ամբիոնի կրթական ծրագրերի պահանջներին համապատասխան:

«Քաղաքական մշակույթ» դասընթացի ընդգրկումը միջազգային հարաբերությունների ֆակուլտետի ուսումնական առարկաների շարքում չափազանց կարևոր է: Այն քաղաքագիտության, միջազգային հարաբերությունների, հանրային կառավարման մասնագիտությունների առանցքային դասընթացներից է, որն իր քննարկման հարցերով, քաղաքական և հանրային ինստիտուտների կազմակերպման և զարգացման, հասարակական-քաղաքական կյանքի ընկալման ու բացատրման առումով դառնում է խիստ պահանջարկված: Դասընթացը նպաստում է ուսանողների ընդհանուր զարգացմանը, լայնախոհ մտածողության ձևավորմանը, ծանոթացնում մշակույթի, մասնավորապես՝ քաղաքական մշակույթի կայացման առանձնահատկություններին, արդի իրավիճակին ու խնդիրներին: Հասարակական կեցության և մտածողության փոփոխությունների, հասարակական գիտությունների բովանդակության լրջագույն վերանայումների այս փուլում, այն իր վրա կարող է վերցնել մեր երկրի քաղաքականության, հանրային կառավարման, քաղաքական ինստիտուտների զարգացման, գլոբալ քաղաքականության, ինչպես նաև ազգային *մենթալիտետի* վերաբերյալ ամբողջական աշխարհայացքի և համակարգված գիտելիքի ձևավորման կարևորագույն գործի իրականացման պատասխանատվությունը:

Հայաստանի Հանրապետության հասարակական զարգացման ժամանակակից փուլը բնութագրվում է քաղաքական գործընթացների նշանակալի փոփոխություններով, որի գծերից մեկն այդ գործընթացի մեջ բնակչության լայն խավերի ընդգրկումն է: Այդ պայմաններում կարևորվում է տարբեր հանրույթների և

առանձին անհատների *քաղաքական վարքագծի* առանձնահատկությունների պարզաբանումները, *մոտիվացիաների* ու գործողությունների դրսևորումները, քաղաքական հայացքների ձևավորումը և դրանց կապը տվյալ հասարակության *քաղաքական համակարգի* և *քաղաքական մշակույթի* հետ: Առանց քաղաքական գործընթացների, քաղաքական համակարգի և քաղաքական մշակույթի յուրահատկությունների ուսումնասիրման անհնար է համապատասխան պատկերացում կազմել Հայաստանի ներկայիս քաղաքական կյանքի էության և բնույթի վերաբերյալ:

Մշակույթը մարդկային փոխազդեցությունների զարգացման չափանիշ և միջոց է: Այն, կարծես թե, ինչ-որ անտեսանելի թելերով կապում է ամբողջ մարդկային համակեցությունը, հարստացնելով և զարգացնելով հասարակության մեջ առկա փոխհարաբերությունները: Մարդկանց ընդհանուր մշակույթի բաղկացուցիչ մաս է կազմում քաղաքական մշակույթը, որը հանդես է գալիս որպես ցանկացած հասարակության քաղաքական զարգացման կարևոր պայման: Նրա վիճակից և զարգացվածությունից, քաղաքական արժեքների որակից է կախված հասարակության քաղաքական ներունակությունը, նրա քաղաքական և պատմական ծագումնաբանության հեռանկարները: Քաղաքական մշակույթի ուսումնասիրությունը բացահայտում է մարդու դերը՝ որպես քաղաքականության ստեղծողի: Կարելի է ասել, որ քաղաքականության հիմքում ընկած է և դրսևորվում է տվյալ հասարակության քաղաքական մշակույթը: Քաղաքական մշակույթի իմացությունը հնարավորություն է տալիս թափանցել քաղաքականության էության մեջ, ներթափանցում է քաղաքական երևույթների և գործընթացների վրա մշակույթի բազմակողմ ազդեցության ըմբռնումը: Ռուս հատնի հետազոտող Օ. Ն. Շաբրովը նշում է, որ եթե մարդու էությունը մշակույթն է, ապա մարդու էությունը այն մասով, որով նա ընդգրկված է քաղաքական գործընթացի մեջ՝ որպես քաղաքական մարդ, կամ «homo politicus», հանդիսանում է քաղաքական մշակույթը:

Ներկայումս առկա են տարբեր հետազոտական, վերլուծական կենտրոններ, փորձագիտական խմբեր, որոնք մասնագիտանում են քաղաքական կուսակցությունների, հասարակական շարժումների, իշխանության տարբեր օղակների, բոլոր նրանց համար, ովքեր հետաքրքրվում են Հայաստանի քաղաքական կյանքով, որոշակի ծրագրերի, կանխատեսումների, երաշխավորությունների և այլ խնդիրների մշակմամբ: Այսպես կամ այնպես, բոլոր այդ մշակումներն ուղղակի կամ թաքնված կերպով արտահայտում են առանձին քաղաքական գործիչների, քաղաքական կառույցների, սոցիալական խմբերի, հասարակական կարծիքի ներկայացուցիչների և այլոց կարծիքները, միաժամանակ ձևավորելով, ներկայացնելով տվյալ իրավիճակին և ժամանակաշրջանին համապատասխան քաղաքական մշակույթը:

Ներկայացված ծրագրով ուսանողներին առաջարկում ենք քաղաքական հայացքների, գնահատականների, դիրքորոշումների, և առհասարակ, տարբեր մոտեցումների ընդհանրացված պատկերը, որը թույլ կտա այս կամ այն կերպ գնահատել քաղաքական մշակույթի բովանդակությունն ու մակարդակը Հայաստանում: Ներկայացվող դասընթացում մենք ձգտում ենք նաև ցույց տալ, թե ինչպես է «արվում» մեծ քաղաքականությունը, ժամանակակից հասարակության մեջ քաղաքական հակադրությունների բնույթը, ազդեցիկ քաղաքական կազմավորումների տեխնոլոգիաներն ու արժեքային դրվածքները, տարբեր քաղաքական շարժումների, կուսակցությունների, առաջնորդների և նմանատիպ երևույթների ծագման մշակութային-պատմական արմատները: Նկատի ունենալով այս և այլ մոտեցումները, *քաղաքականությունը կարելի է սահմանել որպես մարդկանց համակեցության քաղաքակիրթ ձև, որը կոչված է ապահովելու «ընդհանուր բարօրություն» և անհատական շահերի հավասարակշռություն՝ հանդես գալով որպես մարդկային կյանքի համապարփակ չափում:* Մեր կարծիքով, բոլոր նրանց համար, ովքեր ցանկանում են ուսումնասիրել մեր հասարակության քաղաքական մշակույթը, հատուկ հետաքրքրություն կարող է ներկայացնել տեղեկույթն

այն մասին, թե ինչպիսի հասարակական կարծիք է ձևավորվում այս կամ այն քաղաքական կուսակցությունների, առաջնորդների, շարժումների և այլ քաղաքական երևույթների նկատմամբ: Հայաստանում ընթացող քաղաքական պայքարի և բարեփոխումների խնդիրների հետ կապված կարևորվում է նաև, թե ինչպիսի արժեքների, գաղափարների, մշակութային կարծրատիպերի հիման վրա է հնարավոր իրականացնել հասարակության մեջ սոցիալ-քաղաքական համախմբումը (կոնսոլիդացիան):

Գլոբալացվող աշխարհի պայմաններում կարևորություն է ձեռք բերում տարբեր *քաղաքակրթությունների* քաղաքական մշակույթների համեմատական վերլուծությունը: Նմանատիպ վերլուծությունները և տարբեր սոցիոմշակութային միջավայրերի մեջ մարդկանց քաղաքական վարքի վրա դրանց ազդեցության բնույթն օգնում է լավագույնս հասկանալու ինչպես սեփական քաղաքական մշակույթը, այնպես էլ այլ երկրների մշակույթը, բացահայտել դրանց ծագման հեռանկարները, փոխազդեցության, փոխհարստացման գործընթացները: Սա հատկապես կարևոր է այն առումով, որ Հայաստանն այսպես կամ այնպես դառնում է գլոբալ աշխարհի անքակտելի մասը, ձգտելով պահպանել իր օրինական ազգային շահերը: Ժամանակակից հետազոտողները հաստատում են, որ յուրաքանչյուր քաղաքակրթության մշակութային արժեքները չեն կարող հավակնել համընդհանուր համապարփակության կամ հանդես գալ որպես ինչ-որ պարտադիր չափանիշ: Նույնիսկ առավել տարածված բարոյական նորմերը, առավել ակնհայտ քաղաքական և սոցիալական կառույցները բոլոր դեպքերում չեն հանդիսանում համընդհանուր: Շատ հիմնախնդիրներ, որոնք արդիական են Արևմուտքի երկրներում, կարող են չկարևորվել արևելյան հասարակություններում: Եվ առհասարակ, մշակութային արգելքներն առիթ են դառնում հասարակության տարբեր կողմերի վերաբերյալ հետազոտողների լուրջ դատողությունների համար և օժանդակում են սոցիալական գիտությունների մեջ *հարացույցների* (*պարադիգմաների*) փոփոխմանը:

ԲԱԺԻՆ 1.
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԿԱՆ-ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

1.1. ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ՆՊԱՏԱԿԸ

Դասընթացի հիմնական նպատակն է՝ առաջին՝ ձևավորել զարգացած քաղաքական մտածողությամբ քաղաքացի և պրոֆեսիոնալ քաղաքագետ, և երկրորդ՝ բացահայտել հայաստանյան հասարակության ժամանակակից քաղաքական գործընթացների բնույթը՝ հաշվի առնելով ինչպես պատմական փորձը, ձևավորված ավանդույթները, այնպես էլ ազգային և քաղաքակրթական առանձնահատկությունները:

Այս նպատակային դրույթներից են քաղաքական մշակույթի՝ որպես քաղաքագիտական գիտակարգի էության և բովանդակության պարզաբանումներ մասին, որը կարելի է սահմանել որպես *սոցիալ-քաղաքական բնագավառում իրացվող որոշակի գործունեություն և եղանակ, որը պայմանավորված է փվյալ հասարակական կարգի բնույթով և քաղաքականության սուբյեկտների կողմից քաղաքական փորձի, ավանդույթների, նորմերի, կողմնորոշումների ու գիտելիքների յուրացման աստիճանով, կոնկրետ իրավիճակում դրանք կիրառելու ընդունակությամբ:*

Դասընթացի նպատակը քաղաքականության և մշակույթի հարաբերակցության, քաղաքական մշակույթը՝ որպես քաղաքագիտության և մշակութաբանության անհրաժեշտ եզրույթի լուսաբանումն է, ուսանողներին դրա վերլուծական միջոցներին, ինչպես նաև համաշխարհային մտավոր դաշտում այդ գիտակարգի զարգացման հիմնական ուղղություններին ծանոթացնելը: *Մշակութաբանության ներկայացումը՝ որպես գիտություն մշակույթների բազմազանության, նրանց ինքնությության և փարբերության մասին, որը փորձում է իմաստավորել մշակութային զարգացման գործընթացը:* Ընդհանուր քննարկմամբ՝ մշակույթի գործառույթների, մշակույթը՝ որպես հասարակության ենթահամակարգի ներկայացումն է: Դասընթացում պարզաբանվում են քա-

ղաքականության և մշակույթի հիմնական ասպեկտները, քաղաքական մշակույթի հայեցակարգային վերլուծությունները ու առանցքային եզրույթները, պատմականությունը և արդիականությունը: Դասընթացում քաղաքական մշակույթը քննարկվում է նաև որպես հասարակության քաղաքական համակարգի բաղկացուցիչ մաս, նրա ակտիվ ազդեցությունը քաղաքական համակարգի գործառնության և կայունության, քաղաքական գործընթացների վրա: Վերլուծվում է քաղաքական կառավարման խնդիրների հետ կապված հարցադրումներ՝ քաղաքական կառավարման մշակույթը, քաղաքական ռիսկը և այլն:

Կարևորվում է նաև քաղաքական մշակույթի հիմնական գործառույթները և ընդհանուր կառուցվածքային քննարկումները: Նախ, քաղաքական մշակույթը՝ որպես քաղաքական կյանքի տարբեր հայեցակետերի վերաբերյալ ձևավորված պատկերացումների ամբողջություն, որի մեջ մտնում են սոցիալական սուբյեկտի քաղաքական փորձը, քաղաքական գործունեության ավանդույթները, եղանակները, քաղաքական գիտելիքները, համոզմունքները, ինչպես նաև արժեքները, նորմերը և ձևավորված քաղաքական ինստիտուտները: Երկրորդ, քաղաքական մշակույթի ձևավորման մակարդակները: Եվ երրորդ, կառուցվածքային տարրերը՝ կոգնիտիվ, ինստիտուցիոնալ, հուզական-հոգեբանական, բարոյական-արժեքային բաղադրիչները և քաղաքական խորհրդանիշները: Ներկայացվում են քաղաքական մշակույթի դասական և ոչ դասական տիպաբանության քննարկումները և ազգային մոդելների (տարբեր երկրների քաղաքական մշակույթների), դրանց առանձնահատկությունների պարզաբանումներն ու համեմատական վերլուծությունները:

Դասընթացի կարևոր նպատակներից մեկն էլ, ինչպես արդեն նշել ենք, հայաստանյան քաղաքական մշակույթի սկզբնավորման և կայացման հարցերի, Հայաստանի արդի քաղաքական մշակույթի առանձնահատկությունների ու զարգացման քննարկումներն են: Հայաստանի քաղաքական մշակույթի համալիր վերլուծությունը ենթադրում է նրա գլխավոր բաղադրիչների վե-

րակառուցում՝ ընդգրկելով ոչ միայն *քաղաքական գիտակցությունը*, այլև հայաստանյան բնակչության քաղաքական վարքագիծը: Ընդ որում, հայաստանյան քաղաքական մշակույթի պատմաքաղաքագիտական քննարկումներից առաջ ներկայացվում են համապատասխան թեմաներ, որոնցում համակարգվում է քաղաքական մշակույթի հիմնական եզրույթները, քննարկվում են տարբեր հայեցակարգեր և որոնց հիման վրա փորձ է արվում ներկայացնել Հայաստանի արդի քաղաքական մշակույթի զարգացման և կատարելագործման հիմնախնդիրները:

Այս ամենին համապատասխան նպատակային դիրքորոշումները հետևյալն են:

1. Ուսանողին ծանոթացնել քաղաքական գիտության, քաղաքական կառավարման, մշակութաբանության և քաղաքական մշակույթի հիմնական եզրույթների, տեսական մոտեցումների ու հիմնախնդիրների, քաղաքական գործընթացների իմաստավորման և բնութագրման հետ:

2. Ուսանողին բացատրել, ներկայացնել «քաղաքական մշակույթ» եզրույթի առաջացման աղբյուրները, մեկնաբանման հիմնական հայեցակարգային մոտեցումները:

3. Ներկայացնել ամերիկյան քաղաքագետներ Գաբրիել Օլմոնդի և Սիդնեյ Վերբայի քաղաքական մշակույթի տեսության հիմնական առանձնահատկությունները: Ինչի՞ վրա է հիմնված նրանց քաղաքացիական մշակույթի հայեցակարգը:

4. Պարզաբանել քաղաքական մշակույթի գործառույթները, կառուցվածքային տարրերը, տիպաբանությունը և ազգային մոդելների վերլուծությունները;

5. Ուսանողների մեջ ձևավորել ստեղծագործական մտածողություն և քաղաքական իրականությունը վերլուծելու հմտություններ, սոցիալ-քաղաքական գործունեության հիմքերի կառուցողական ըմբռնում:

6. Ապագա մասնագետին տալ քաղաքական առաջնային գիտելիքներ, որոնք տեսական հիմք կծառայեն սոցիալ-քաղաքական գործընթացների իմաստավորման, քաղաքական մշակույթի

ձևավորման, սեփական դիրքորոշումների մշակման և պատասխանատվության սահմաններն առավել պարզ ըմբռնելու համար:

7. Պարզաբանել, թե ո՞րն է ժամանակակից Հայաստանում քաղաքական մշակույթի ձևավորման առանձնահատկությունը: Արդյո՞ք ժողովրդավարական վարչակարգերի համար պահանջվում է հատուկ «քաղաքացիական մշակույթ»:

8. Փորձ է արվում բացահայտել այն հիմնախնդիրները, որոնք ծառացել են Հայաստանի առաջ գլոբալացման պայմաններում: Քաղաքակրթությունների բախման վերաբերյալ տարբեր հայեցակարգերի քննարկումներ: Հայաստանի և արևմտյան մշակույթի բախման խնդիրը գլոբալացման դիրքերից: Գլոբալացման մարտահրավերները և տարբերակված մշակութային քաղաքականության մշակումը (տարբեր քաղաքական մշակույթների բաղադրիչների փոխհարաբերության խնդիրները և այլն):

9. Դիտարկվում է Հայաստանի կողմից այլ երկրների քաղաքական մշակույթի պատճենահանման անընդունելիությունը, ստեղծագործական մոտեցման ցուցաբերում և այնպիսի փոխառումներ և ընդօրինակություններ, որոնք չեն հակասում մեր ազգային մենթալիտետի առանձնահատկություններին:

10. Փորձ է արվում կատարել Հայաստանի արդի քաղաքական մշակույթի ինստիտուցիոնալ, արժենորմատիվ, հումանիտար և *կոգնիտիվ* բաղադրիչների կատարելագործման ուղիների քննարկումներ:

1.2. ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Ներկայացնել «մշակույթ» և «քաղաքականություն» եզրույթների բովանդակային, համեմատական և արժեքային վերլուծությունները: Որոշ նկատառումներ մշակույթի և քաղաքականության, նրանց փոխհարաբերակցության վերաբերյալ:

Քաղաքական մշակույթը բացատրել և քննարկել որպես հասարակական կյանքի առանձնահատուկ ոլորտ, ներկայացնել

նրա տարբեր մեկնաբանություններն ու ժամանակակից տեսությունները:

Քննարկել քաղաքական մշակույթը՝ շեշտը դնելով, մի դեպքում սուբյեկտիվ կողմի վրա, մեկ այլ դեպքում ընդգծել արժեհամակարգային համակարգի դերը, երրորդ դեպքում նշել կապը պրակտիկ գործունեության հետ:

Ներկայացնել քաղաքական մշակույթի ոլորտի հատկանշային, կառուցվածքային, ընթացակարգային և գործառութային *պարամետրերի* սահմանումներն ու քննարկումները, դրանց արդի վիճակի և միտումների զարգացման, հասարակական կյանքի այլ բնագավառների հետ փոխհարաբերությունների պարզաբանումներ:

Լուսաբանել քաղաքական մշակույթի հիմնային արժեքներն ու այդ արժեքների համակարգը, որոնք սահմանում են մարդու աշխարհայացքը, համոզմունքները և, իհարկե, մարդու գործողությունները, որոնք ուղղված են սոցիալական իրականության վերափոխմանը:

Պարզաբանել քաղաքական մշակույթի տիպաբանությունը, տարբեր մոդելներն ու տեսությունները հասարակության արդի զարգացման տեսանկյունից, Ռոնալդ Ինգլհարտի պոստմատերիալիստական քաղաքական մշակույթի տեսությունը:

Բացահայտել ազգային հոգեկերտվածքի և քաղաքական մշակույթի փոխհարաբերության խնդիրները:

Ներկայացնել Հայաստանի քաղաքական մշակույթի ակունքները, նրա ձևավորման, դրսևորման խնդիրները:

Ներկայացնել և քննարկել Հայաստանի արդի քաղաքական մշակույթի առանձնահատկությունները, զարգացման և կատարելագործման հիմնախնդիրները:

Ուսանողների մոտ ձևավորել քաղաքական օբյեկտների տեսական մոդելավորման սկզբնական հմտություններ, որոշակի իրավասության (բանիմացության) կազմավորում, որը կարող է բավարարել քաղաքականության ժամանակակից բարդ տարածությունում սովորողների ինքնուրույն կողմնորոշմանը:

Հետաքրքրություն առաջացնել հասարակական-քաղաքական երևույթների և գործընթացների, քաղաքական ինքնակրթության զարգացման ձգտման նկատմամբ:

Ձևավորել քաղաքացիականության, ապագա մասնագետի անձնական դիրքորոշման ուղղվածության, ընկալումների տեսական և գործնական շրջանակները: Կոնկրետ բնագավառներում իրացվող կառավարչական որոշումների ընդունման, հասարակության զարգացման միտումների ըմբռնման, պետության քաղաքականության վերաբերյալ համապատասխան հմտությունները:

1.3.ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ՏԵՂԸ ՍՈՑԻՈՀՈՒՄԱՆԻՏԱՐ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ

«Քաղաքական մշակույթ» դասընթացը հանդիսանում է քաղաքագիտական ուսումնասիրությունների հիմնային կուրս ապագա քաղաքագետների, միջազգայնագետների, հանրային կառավարման մասնագետների համար: Դասընթացի ուսումնասիրությունը կապված է սոցիալ-քաղաքական և հասարակական տարբեր գիտությունների հետ, լրացնում, զարգացնում և որոշիականացնում է այդ գիտությունների գծով կազմակերպվող դասընթացներից ստացած գիտելիքները: «Քաղաքական մշակույթ» դասընթացը միջգիտակարգային կարգավիճակ ունի, հենվում է տարբեր գիտակարգերի ուսումնասիրությունների վրա, որոնց մեջ առավել հենակետային են հանդիսանում քաղաքականության տեսությունը, քաղաքական գիտության մեթոդաբանությունը, քաղաքական գաղափարախոսությունը:

Քաղաքական մշակույթի և նրա հետ կապված երևույթների վերլուծությունը թույլ է տալիս ոչ միայն քաղաքականապես գրագետ մեկնաբանել գործընթացները, որոնք տեղի են ունենում գաղափարախոսական բնագավառում, այլև բացահայտել սոցիումի քաղաքական ոլորտում ոչ միանշանակ շատ երևույթների պատճառներն ու հետևանքները: Հասարակության քաղաքական մշակույթի ուսումնասիրությունը թույլատրում է խորը կերպով հասկա-

նալ քաղաքացիների վարքագծի և պետական ղեկավարների կողմից այս կամ այն որոշումների ընդունման մոտիվացիան:

1.4. ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ

Ա. Ըստ վերլուծական իրազեկության՝ կապված տեղեկատվության և գիտելիքի կառավարման հետ

1) Համացանցում համապատասխան տեղեկատվության արդյունավետ որոնումների ընդունակության ձևավորում:
2) Տեղեկատվական գիտելիքը վերափոխելու կարողություն, այսինքն, տեղեկատվության հետ աշխատելու և այն վերլուծելու ունակությունների զարգացում:
3) Ներկայացվող գիտակարգի առարկայական բովանդակությամբ պայմանավորված աշխարհաքաղաքական և ազգային համատեքստում հոգևոր, սոցիոմշակութային և քաղաքական գործընթացների համալիր և իրավիճակային վերլուծության ընդունակության զարգացում:
4) Քաղաքական-մշակութային երևույթների համեմատական վերլուծության հմտությունների ձևավորում և դրանց ազդեցությունը որոշումների ընդունման գործընթացների վրա:
5) Փորձագիտական գնահատման և կանխատեսման հըմտությունների տիրապետում:
6) Վերլուծական խնդիրների, հետազոտական հարցադրումների և հիմնական վարկածների ձևավորման կարողության զարգացում:
7) Հասկացությունների վերլուծման հմտություն:
8) Էմպիրիկ տվյալների հավաքում (ինքնուրույն աշխատանքի կատարում):

Բ. Ըստ հաղորդակցային իրազեկության

1) Միասնական խնդիրների և հարցադրումների պատրաստման միջոցով համատեղ՝ թիմով աշխատելու ընդունակության զարգացում:
2) Բանավեճի համատեքստում պրոֆեսիոնալ հաղորդակցության հմտությունների զարգացում:
3) Վերլուծության արդյունքները բանավոր և գրավոր ներկայացնելու ընդունակություն:

1.5. ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԵԹՈԴՆԵՐԸ (ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔՆԵՐԻ ԱՆՑԿԱՑՄԱՆ ՁԵՎԵՐԸ)

1) Դասախոսություններ, այդ թվում՝ երկխոսության բաղադրամասերի ընդգրկմամբ:
2) Տեսական քննարկումներ՝ փոխներգործող (ինտերակտիվ) բանավեճերի առաջադրմամբ: Դասընթացի շրջանակներում անցկացվող դասախոսությունների և քննարկվող թեմաների ընթացքում օգտագործվում են ակտիվ և ինտերակտիվ ուսուցման մոդելները: Ակտիվ մոդելի օգտագործման շնորհիվ ուսանողն իրականացնում է ինքնուրույն աշխատանքներ, ստեղծագործական առաջադրանքներ: Ինտերակտիվ մոդելի ուսուցման շրջանակներում օգտագործվում է դերային խաղեր, գործնական հարաբերությունների տարբեր իրավիճակների համեմատումներ և քննարկումներ, ինչպես նաև փորձ է արվում առաջադրված խնդիրների լուծումներ գտնել:
3) Ինքնուրույն աշխատանք՝ ընդգրկելով վերլուծական նյութերը:
4) Արտալսարանային հաղորդակցություն դասախոսի հետ՝ քննարկումների համատեղ պատրաստում: Դասախոսությունների և թեմաների քննարկումների արդյունավետու-

թյունը բարձրացնելու նպատակով օգտագործվում են ին-տերակտիվ կրթական տեխնոլոգիաներ.

- աշխատանքների իրականացում փոքր խմբերով,
- կոնկրետ իրավիճակների վերլուծություն (case study),
- դերային և գործնական խաղեր,
- մոդուլային ուսուցում,
- համատեքստային ուսուցում,
- քննադատական մտածողության զարգացում:

5) Համացանցում համապատասխան տեղեկատվության արդյունավետ որոնումների ընդունակության ձևավորում:
6) Տեղեկատվական գիտելիքը վերափոխելու կարողություն, այսինքն՝ տեղեկատվության հետ աշխատելու և վերլուծե-լու ունակությունների զարգացում:
7) Վերլուծական խնդիրների, հետազոտական հարցադ-րումների և հիմնական վարկածների ձևավորման կարո-ղության զարգացում:
8) Հասկացությունների վերլուծման հմտություն:
9) Էմպիրիկ տվյալների հավաքում (ինքնուրույն աշխա-տանք կատարելու համար):

1.6. ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅԱՆ ՅՈՒՐԱՑՄԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Դասընթացի ավարտին ուսանողը կունենա՝

Գիտելիք և իմացություն

- Կծանոթանա քաղաքական մշակույթի հիմնական եզ-րույթների, տեսական մոտեցումների և հիմնախնդիրների հետ:
- Կստանա համապատասխան գիտելիքներ քաղաքական մշակույթի հայեցակարգային վերլուծությունների մասին:
- Պատկերացում կկազմի քաղաքական մշակույթի՝ որպես սոցիալական երևույթի՝ առանձնահատկության վերաբերյալ:

- Կպարզաբանի քաղաքական մշակույթի տեղն ու դերը հասարակության և պետության զարգացման գործում:
- Գիտելիք կունենա Հայաստանի քաղաքական մշակույթի ձևավորման և կայացման, արդի հայաստանյան քաղաքական մշակույթի առանձնահատկությունների և զարգացման ուղիների վերաբերյալ:

Ունակ կլինի

❖ *(Բուն մասնագիտական կարողություններ)*

- Յուրացնել «քաղաքակրթություն», «մշակույթ» և «քաղաքականություն» հասկացությունների բովանդակության վերաբերյալ գիտելիքների անհրաժեշտ համալիրը, բացահայտել դրանց փոխադարձ կապերի զարգացման դինամիկան գլոբալացման պայմաններում՝ հաշվի առնելով յուրաքանչյուր մշակույթի կարևորությունն ու ինքնաարժեքը:
- Բացատրել Հայաստանի քաղաքական մշակույթի զարգացման առանձնահատկություններն ու արժեքային մոտեցումները, տարբեր քաղաքակրթությունների քաղաքական-մշակութային ծագման վերլուծության մեթոդաբանությունը՝ հաշվի առնելով դրանց մշակութային *մատրիցան*:
- Անցկացնել ինքնուրույն էմպիրիկ հետազոտություն՝ հայաստանյան քաղաքական գործընթացները գնահատելու համար:

❖ *(Ընդհանրական կարողություններ)*

- Կտիրապետի ժամանակակից քաղաքակրթությունների քաղաքական մշակույթների և հաղորդակցությունների վերլուծություններին ու դրանց կիրառման հմտություններին, կրոնի քաղաքական ինստիտուտների ձևավորման և զարգացման վրա քաղաքական մշակույթի ազդեցության առանձնահատկությունները:
- Ստացած գիտելիքները տեսական հիմք կծառայեն քաղաքական մշակույթի ձևավորման, սեփական դիրքորոշումների մշակման համար:

▪ Կստանա հիմնային գիտելիքներ և կյուրացնի հասարակության քաղաքական մշակույթի վերլուծության մեթոդաբանությունը, նրա բնորոշ գծերն ու առանձնահատկությունները և դրանց ազդեցությունը մարդկանց կյանքի այս կամ այն կողմի և ոլորտների վրա:

▪ Քաղաքական կյանքին և գործընթացներին մասնակցության գիտակցումը՝ որպես ընտրող, քաղաքացի կամ պրոֆեսիոնալ գործիչ:

1.6. ԳԻՏԵԼԻՔԻ ՍՏՈՒԳՄԱՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ՁԵՎԵՐԸ

1. Ինքնուրույն աշխատանքի արդյունքները վերլուծական աշխատանքների տեսքով (միջանկյալ վերահսկում), լրացուցիչ աղբյուրների և գրականության օգտագործում (վերլուծական աշխատանքներ, զեկուցումների, ռեֆերատների նախապատրաստում):
2. Հայեցակարգերի, փաստարկումների քննարկումներ (սեմինարներ-բանավեճերի տեսքով):
3. Պրակտիկ պարապմունքներ շնորհանդեսի (պրեզենտացիայի) ձևով, որոնք ուսանողների կողմից մշակվել են որպես հետազոտական նախագծեր:
4. Դասընթացի թեմաների թեստավորում. սահմանային կամ ընդհանուր արդյունքային թեստավորումներ:
5. Ընթացիկ (միջանկյալ) գրավոր քննություններ:
6. Եզրափակիչ քննություն (վերջնական արդյունքի վերահսկում):

ԲԱԺԻՆ 2.
ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ԹԵՄԱՆԵՐԸ ԵՎ ՀԱՄԱՌՈՏ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

2.1. ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԿԱՆ-ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԸ

Աշխատանքի տեսակը	**ժամաքանակը**
Ընդհանուր ժամաքանակը	-
Լսարանային աշխատանք	64
Դասախոսություններ	48
Սեմինարներ	16
Ինքնուրույն աշխատանք (դասախոսության նյութերի, դասագրքերի, մենագրությունների, հոդվածների և նմանատիպ այլ աշխատանքների ինքնուրույն ուսումնասիրում: Գործնական պարապմունքների, ընթացիկ քննարկումների և ստուգումների նախապատրաստում)	52
Գիտելիքի ընթացիկ վերահսկման տեսակները (ստուգողական աշխատանքներ, միջանկյալ գրավոր քննություններ)	1 ժամ մեկ ուսանողի համար - 72
Եզրափակիչ քննություն	65

2.2. ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ԹԵՄԱՏԻԿ ՊԼԱՆԸ

Թեմաների անվանումները	**Ցերեկային ուսուցում**			
	ժամաքանակը			
	դասախոսություններ	**սեմինար պարապմունքներ**	**ինք. աշխատանք**	**ժամերն ըստ թեմաների**
Ներածական մաս: Դասընթացի նպատակներն ու խնդիրները:	2	-	-	2
Մոդուլ 1. «Մշակույթ» հասկացությունը և էությունը:	6	-	6	10
Մոդուլ 2. Քաղաքական մշակույթը՝ որպես քաղաքականության և մշակույթի համադրություն:	4	4	6	16
Մոդուլ 3. Քաղաքական մշակույթը՝ որպես հասարակության քաղաքական համակարգի բաղադրամաս:	4	2	8	16
Մոդուլ 4. Քաղաքական մշակույթի հիմնական գործառույթները	6	2	8	18

և ընդհանուր կառուցվածքը:				
Մոդուլ 5. Քաղաքական մշակույթի տիպաբանությունը:	6	2	8	18
Մոդուլ 6. Քաղաքական մշակույթի ազգային մոդելները:	8	2	8	16
Մոդուլ 7. Ազգային հոգեկերտվածքը և քաղաքական մշակույթը: Հայաստանի քաղաքական մշակույթի ակունքները:	4	2	6	12
Մոդուլ 8. Հայաստանի արդի քաղաքական մշակույթի առանձնահատկությունները	4	2	6	12
Մոդուլ 9. Հայաստանի արդի քաղաքական մշակույթի զարգացման և կատարելագործման հիմնախնդիրները	4	2	2	8
	48	16	56	120

2.3. ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՆԵՐԱԾԱԿԱՆ ՄԱՍ: ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐՆ ՈՒ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Դասընթացի նպատակը և խնդիրները: Դասընթացի վերաբերյալ գրականության և տեղեկատվության այլ աղբյուրների տեսություն**:**

Դասընթացի տեղը քաղաքագիտական կրթական համակարգում, նրա կապն այլ գիտակարգերի հետ, որոնք ուսումնասիրվում են ուսումնառության ընթացքում: Մշակույթը՝ որպես հումանիտար և հասարակական գիտությունների՝ փիլիսոփայության, մշակութաբանության, քաղաքագիտության, սոցիոլոգիայի, պատմության և այլ գիտակարգերի ուսումնասիրման օբյեկտ:

«Քաղաքական մշակույթ» դասընթացի արդիականությունը: Քաղաքական մշակույթի դերի բարձրացումը ժամանակակից պայմաններում: Գործոններ, որոնք պատճառաբանում են հասարակության քաղաքական կյանքում քաղաքական մշակույթի երևույթի նշանակության բարձրացումը:

ՄՈԴՈՒԼ 1.
«ՄՇԱԿՈՒՅԹ» ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԷՈՒԹՅՈՒՆԸ

Մշակույթը՝ որպես մարդու և հասարակության զարգացման չափանիշ: «Մշակույթ» հասկացությունը և նրա բովանդակությունը: Հոգևոր և նյութական, սոցիալական և քաղաքական մշակույթ: Մշակույթը՝ որպես բազմակերպ որպես բազմակերպ և բազմաչափ հասարակական կազմավորում՝ արտադրության մշակույթ, հողագործության մշակույթ, կառավարման մշակույթ, տեխնոլոգիական մշակույթ, տնտեսության մշակույթ, քաղաքական մշակույթ, հոգևոր և կրթական մշակույթ, կրոնի մշակույթ, գեղարվեստական մշակույթ, կենցաղի մշակույթ և այլն:

Մշակութաբանությունը՝ որպես գիտություն մշակույթների բազմազանության, նրանց ինքնուրույնության և տարբերության մասին, որը փորձում է իմաստավորել մշակութային զարգացման գործընթացը: Մշակութաբանության պայմանավորվածությունը հումանիտար գիտելիքների դերի աճով: «Մշակույթ» հասկացության և նրա էության քննարկումը՝ սոցիոլոգիական, իմացաբանական, նորմատիվ-արժեքային, սեմիոտիկական, էվրիստիկական մոտեցումները: Մշակույթի մեկնաբանությունը՝ որպես հասարակական պրակտիկայի գործընթացում մարդկանց կողմից ստեղծված արժեքների ամբողջություն: Մշակույթը՝ որպես մարդկանց նպատակային գործունեության և նրա արդյունքների եղանակների ամբողջություն, որպես վերկենսաբանական ծրագրավորում, որպես նշանային համակարգ: Մշակույթը՝ որպես հասարակության զարգացման որոշակի փուլի որակական վիճակ:

Մշակույթի գործառույթները: Մարդաստեղծագործական կամ հումանիտար գործառույթը: Մշակույթի արտադրական, արժեքների հավաքման և տարածման, սոցիալական փորձի հաղորդման, անհատի սոցիալականացման, ճանաչողական, վերակառուցողական, կարգավորման (նորմատիվային), արժեքային (աքսիոլոգիական), հաղորդակցային (կոմունիկացիոն) և այլ գործառույթները:

Մշակույթը՝ որպես հասարակության ենթահամակարգ: Հասարակության և քաղաքականության մեջ մշակույթի դերի ըմբռնման գործում համակարգային մոտեցման մեթոդաբանական նշանակությունը: Համակեցության հինգ հիմնական համակարգերը՝ կենսասոցիալական, էկոլոգիական, տնտեսական, մշակութային և քաղաքական: Գործողության ենթահամակարգերը և նրանց գործառույթներն ըստ ամերիկյան սոցիոլոգ Թալկոտ Պարսոնսի (1902-1979): Հասարակության (սոցիալական համակարգի) մեկնաբանությունը Թալկոտ Պարսոնսի կողմից:

Մշակույթի ուսումնասիրման տարբեր մոտեցումները՝ պատմական կամ պատմական-ժառանգական, մարդաբանական (անտրոպոլոգիական), սոցիոմշակութային, գործունեութենական-

վարքաբանական, արժեքային, քաղաքակրթական, համակարգային, առարկայական, ինստիտուցիոնալային, տեխնոլոգիական, խորհրդանշանային, տեքստային-հաղորդակցային, խաղային, հոգեբանական, երկխոսային: Մշակույթի դիտարկումը հետարդիականության տրամասույթի (դիսկուրսի) շրջանակներում: Մշակույթի ուսումնասիրումը գլոբալացվող գործընթացների համատեքստում:

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ***Գաբրիելյան Մ., Դաքաղյան Ա., Թադևոսյան Ա., Մարգարյան Ն.,*** Հոգևոր անվտանգության ապահովման և բարոյական արժեքների պահպանման հիմնադրույթները ազգային անվտանգության համատեքստում, Երևան, 2003:
2. ***Գուրևիչ Պ. Ս.,*** Մշակութաբանություն. Դասագիրք, 3-րդ հրատարակչ., վերամշ. և լրաց., թարգմ. Աբրահամյան Վ. - Եր.: «Զանգակ-97», 2002:
3. ***Թադևոսյան Ա.,*** Մշակութային ինքնության պահպանման և վերարտադրության հիմնահարցը ազգային անվտանգության տեսանկյունից, Երևան, 2003:
4. ***Гусейнов А. И.,*** Соционормативная сфера культуры // Вопросы философии. – 2008. -[1] 8.
5. ***Ижиков Н. В.,*** Культура и политика. Методологические проблемы // Социологические исследования. – 2008. -[1] 9.
6. ***Ионин Л.Г.,*** Социология культуры. Четвертое изд., переработанное и дополненное. М., 2004, Издательский дом ГУ ВШЭ.
7. ***Ирхин Ю.В.,*** Социология культуры: учебник / Ю.В. Ирхин. – М.: Экзамен, 2006.
8. ***Кононенко Б. И.,*** Гуманизм и культура // Социология власти. – 2008. -[1] 6. С. 22-29.
9. ***Маркарян Э.С.***, Теория культуры и современная наука. М., 1983.
10. ***Нармин А.,*** Философия культуры в информационном обществе // Вопросы философии. – 2006. -[1] 2. С. 52-60.
11. ***Павлюк А. А.,*** Взгляды Ф Фукуямы на национальную культуру как средство идентификации // Вестник Московского посударственного университета. Серия «История и политические науки». – 2008. -[1] 2. С. 133-138.

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ***Блюменкранц М.,*** Глобальные проблемы современного культурного процесса // Вопросы философии, 2006, № 5. – С. 160-164.
2. ***Веремеев А. А.,*** Введение в культурологию. Брянск. 2000.
3. ***Енгоян А. П.,*** Идеологические основы социально-политических трансформаций в постсоветской Армении / Отв. Ред.: К.А. Мирумян. – Ер.: Изд-во РАУ.
4. ***Карпухин О. И.,*** Национальная культура – основа национальной идентичности // Социльно-гуманитархые знания. – 2006. -[1] 2. С. 31-56.
5. ***Кудрин Т. А.,*** Политика и культура. М., 1993.
6. ***Левяш И. Я.,*** Культурология: Курс лекций. – Мн.: НТООО “Тетра-Системс”, 1998.
7. ***Мартыненко С. В.,*** Глобализация и культура // Социлльно-гуманитарные знания. – 2008. -[1] 5. С. 77-86.
8. *Политология. Учебник для вузов* / Под ред. М.А. Василика. – М.: -Юристь, 2001.
9. ***Сергеев В. О.,*** О формировании культурной политики в современных условиях // Власть. – 2008. -[1] 9. С. 13-15.
10. ***Тульчинский Г. Л.,*** Массовая культура как воплощение гуманизма просвещения // Филиософские науки – 2008. -[1] 10. С. 38-57.
11. ***Хейзинга Й.,*** Задача истории культуры. / В кн. “Об исторических жизненых идеалах и другие лекции”, Overseas Publications Interchage, 1992.
12. ***Шишкина Е. А.,*** Култура как источник цивилизационних и социо-природных трансформаций // Социлльно-гуманитархые знания. – 2008. -[1] 5. С. 58-67.

Հարցեր ինքնուրույն աշխատանքի համար

1. Մշակույթի ըմբռնումը՝ որպես գիտական հասկացություն:
2. Ի՞նչ հիմքերով ու հատկանիշներով են դասակարգում (տիպաբանություն ենթարկում) մշակույթը:
3. Ինչպիսի՞ն են մշակույթի հետազոտության հիմնական մոտեցումները:
4. Զնակերպեք մշակույթի հիմնական տեսակների փոխազդեցությունները:

5. Ինչպիսի՞ ենթահամակարգեր է առանձնացնում ամերիկյան սոցիոլոգ Թալկոտ Պարսոնսը գործողության և սոցիալական համակարգերի ընդհանուր տեսության մեջ:
6. Բնութագրեք մշակույթի գործառույթները:
7. Ինչպիսի՞ արժեքներով կարող են տարբերվել մշակույթները:
8. Ինչպիսի՞ն են մշակույթի արժեքների չափանիշները:
9. Ինչպիսի՞ն է կրոնի դերը մշակույթի մեջ:
10. Ինչպիսի՞ն են տարբեր մշակույթների վերլուծության ժամանակ հաղորդակցաբանական մոտեցման խնդիրները:
11. Ինչո՞ւմն է մշակույթի, նրա հիմնախնդիրների ուսումնասիրման պոստմոդեռնիստական (հետարդիականության) մոտեցման էությունը:

ՄՈԴՈՒԼ 2.
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՀԱՄԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

Քաղաքականության մեկնաբանման ժամանակակից մոտեցումները՝ սոցիոլոգիական, պահպանողական-ավանդական, լիբերալ (ազատական) և այլն: Քաղաքականության հիմնական հատկանիշները՝ միջխմբային հարաբերությունների տարատեսակությունը, սոցիալական պահանջմունքների գիտակցումը, կառավարողների և կառավարվողների փոխազդեցության և համատեղ մասնակցության ձևերը, իշխանության նվաճում ու օգտագործումը: Քաղաքականությունը՝ որպես մարդկանց համակեցության քաղաքակիրթ ձև, որը կոչված է ապահովելու «ընդհանուր բարօրություն» և անհատական շահերի հավասարակշռություն՝ հանդես գալով որպես մարդկային կյանքի համապարփակ չափում:

Քաղաքականության և մշակույթի փոխազդեցության հիմնական ասպեկտները: Մշակույթի ազդեցությունը քաղաքականության վրա: Մշակույթի ներթափանցումը քաղաքականության ոլորտ, նրա ազդեցությունը իշխանության իրացման եղանակների

վրա: Մշակույթի զարգացման կախվածությունը քաղաքական վերափոխումներից:

«Քաղաքական մշակույթ» հասկացությունը. ծագումը և արդիականությունը: Անցյալի տարբեր մտածողների՝ Արիստոտելի, Ն. Մաքիավելու, Շ. Մոնտեսքիոյի, Ա. Թոքվիլի, Մ. Վեբերի, Ն. Բերդյաևի և այլոց դիտարկումները քաղաքական երևույթի, որպես քաղաքական մշակույթի դրսևորման վերաբերյալ: «Քաղաքական մշակույթ» հասկացության մուտքը քաղաքական և սոցիալական գիտակարգերի համակարգ (Գաբրիել Օլմոնդ, Սիդնեյ Վերբա, Լուսիան Պայ): Քաղաքական մշակույթի կոնցեպտի ձևավորման հասարակական-քաղաքական պայմանները: Քաղաքական մշակույթը՝ որպես սուբյեկտիվ ոլորտ, որն, ըստ Գ. Օլմոնդի և Ս. Վերբայի ըմբռնմամբ, ընկած է քաղաքական գործունեությունների հիմքում: Քաղաքական մշակույթի քաղաքական կողմնորոշումները:

Քաղաքական մշակույթի մեկնաբանությունները: Քաղաքական մշակույթը՝ որպես սոցիալ-քաղաքական բնագավառում իրացվող որոշակի գործունեություն և եղանակ, որը պայմանավորված է տվյալ հասարակական կարգի բնույթով և քաղաքականության սուբյեկտների կողմից քաղաքական փորձի, ավանդույթների, նորմերի, կողմնորոշումների ու գիտելիքների յուրացման աստիճանով, կոնկրետ իրավիճակում դրանք կիրառելու ընդունակությամբ: Քաղաքագիտության շրջանակներում քաղաքական մշակույթի տեսության մշակման ամերիկյան գիտնականներ Ու. Ռոզենբաումի, Դ. Կավանախի, գերմանացի տեսաբան Կ. ֆոն Բոյմեյի, ֆրանսիացիներ Մ. Դյուվերժեյի և Ռ. Ժ. Շվացենբերգի, հոլանդացի Ի. Ինգլիարդի և այլոց կողմից կատարած ներդրումները: Անգլիացի գիտնական Լյու Ռուզի «Քաղաքական մշակույթը և քաղաքական զարգացումը» (Օքսֆորդ, 1972 թ.) աշխատությունը՝ որպես քաղաքական մշակույթի կոնցեպցիայի ձևավորման կարևոր փուլ (19 երկրների քաղաքական մշակույթի համեմատման փորձը):

Քաղաքական մշակույթի ինտերպրետացիոնային մոտեցումը (Վիլդավսկի, Թակեր): Ազգային ձևերի և տարբերակների խնդիրների հետ կապված քաղաքական մշակույթի բազմազանությունը: Լ. Պայը ոչ արևմտյան քաղաքական գործընթացների մասին:

Քաղաքական մշակույթը՝ որպես քաղաքական գործունեության բնութագրում, իմացության և գիտակցման աստիճան: Քաղաքական մշակույթի դիտարկումը՝ մի կողմից, որպես հասարակական գիտակցության խտացված արտահայտություն, ազգային կամ խմբային պատմական փորձի դրսևորում, իսկ մյուս կողմից, որպես վարքագծի ձև: Քաղաքագիտական գրականության մեջ առկա քաղաքական մշակույթի սահմանումների դասակարգման չորս մոտեցումները. 1) հոգեբանական, 2) համընդգրկող, 3) օբյեկտիվային, 4) էվրիստիկական:

Ռոնալդ Ինգլիարթի հայեցակարգը քաղաքական մշակույթի «երեք չափումների» մասին՝ «բավարարվածություն», «վստահություն» և «հեղափոխական փոփոխությունների աջակցություն»: «Բավարարվածությունը»՝ որպես կյանքից անհատական բավարարվածության ցուցանիշ: Քաղաքական և միջանձնային «վստահությունը» որպես գործոն, որն ապահովում է ժողովրդավարության կենսունակությունը: «Հեղափոխական փոփոխություններին» աջակցությունը, որպես պատրաստակամություն հասարակական կարգի փոփոխման համար:

ՍԵՄԻՆԱՐ ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔ
ՄՈԴՈՒԼ 2. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՀԱՄԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ (6 ԺԱՄ)

Թեմա 2.1. «Քաղաքական մշակույթ» հասկացությունը: Պատմություն և արդիականություն (2 ժամ)

1. Քաղաքականության մեկնաբանման հիմնական մոտեցումները:

2. «Մշակույթ» հասկացությունը և էությունը:
3. Քաղաքականության և մշակույթի փոխազդեցության հիմնական ասպեկտները:
4. «Քաղաքական մշակույթ» հասկացությունը. պատմություն և արդիականություն:

Թեմա 2.2. Քաղաքական մշակույթի մեկնաբանությունները (4 ժամ)

1. Քաղաքական մշակույթի վերաբերյալ ամերիկյան քաղաքագետներ Գաբրիել Օլմոնդի և Սիդնեյ Վերբայի հայեցակարգը:
2. Քաղաքական մշակույթի մեկնաբանության երեք հիմնական ուղղությունները:
3. Քաղաքական մշակույթի տեսության զարգացումը 1980-1990 թթ.:
4. Ամերիկյան սոցիոլոգ և քաղաքագետ Ռոնալդ Ինգլհարթի պոստմատերիալիստական քաղաքական մշակույթի տեսությունը:
5. Այլընտրանքային մոտեցումներ քաղաքական մշակույթի հետազոտության վերաբերյալ:

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ***Վարդանյան Լ.,*** Քաղաքական մշակույթ // Քաղաքագիտություն: Ուսումնական ձեռնարկ, Երևանի պետ. համալս., - Եր., Երևանի համալս. հրատ., 2006.
2. ***Վարդանյան Լ., Մակյան Խ.,*** Դիտարկումներ «Քաղաքական մշակույթ» եզրույթի ծագման և մեկնաբանության վերաբերյալ, «Վէմ» համահայկական հանդես, 2016, թիվ 4 (56), էջ 210-229:
3. ***Гомеров И.Н.,*** Политическая культура: лекции / Новосиб. гос. ун-т. Новосибирск, 2012.
4. ***Инглхарт Р.,*** Постмодерн: меняющиеся ценности и изменяющиеся общества // Полис, 1997, № 4.

5. ***Инглхарт Р.,*** Культура и демократия // Культура имеет значение. Каким образом ценности способствуют общественному прогрессу / Под ред. Л. Хариссона, С. Хантингтона. М., 2002.
6. ***Мельников А. П.,*** Политическая культура в жизни обещества: учебн. Пособие / А. П. Мельников, С. Ф. Сокол. – Минск: БИП-С Плюс, 2010. – 200с.
7. ***Мельников А. П.,*** Национальные модели политической культуры / А. П. Мельников. – Минск: РИВШ, 2013. – 164 с.
8. ***Михайленок О. М.,*** Региональные особенности российской политической культуры / О. М. Михайленок // Социально-гуманитарные знания. – 2008. -№ 2.
9. ***Орлов Б.,*** Особенности политической культуры социал-демократии / Б. Орлов // Свободная мысль. – 2009. -№ 3.
10. ***Орлов Б.,*** Политическая культура России XX века: учеб. Пособие / И. Б. Орлов. – М: Аспект Пресс, 2008. – 222 с.
11. *Политическая культура: Учебное пособие для академического бакалавриата.* Под ред. Г. Д. Тульчинского. М., Юрайт, 2014.
12. ***Ратина М. Е.,*** Гражданственность как общественно-политический феномен / М. Е. Ратина // Вестник Московского ун-та. Серия 12. Политические науки, 2008. -№ 3.
13. ***Рогозин Э. В.,*** Традиционная политическая культура, ее функции в политических процессах современной России / Э. В. Рогозин // Право и политика. – 2009. -№ 1.
14. ***Скок Н. В.,*** Национальные модели политической культуры / Н. В. Скок. – Могилев: МГУ, 2001. – 230 с.
15. ***Скок Н. В.,*** Политическая культура: теория и методология / Н. В. Скок. – Могилев: ГУ ВПО, «Белорусско-российский ун-т», 2009. – 400 с.
16. *Теория политики: Учебное пособие* / Под ред. Б.А. Исаева. – СПб.: Питер, 2008.
17. ***Almond G.,*** Comparative Political System. – ”Journal of Politics” 18 (August), 1956.
18. ***Almond G., Verba S.,*** The Civil Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations. Princeton Univ. Press, 1963.
19. ***Inglehart R.,*** Culture Shift in Advanced Industrial Society, Princeton University Press, 1990.

20. ***Inglehart R.,*** Modernization and Postmodernization. N.Y., 1997.

21. ***Pye L.W., and Verba S***. (eds.), Political Calture and Political Devlopment. Princeton Univ. Press, 1965.

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ***Беляева Н. Ю.,*** «Фабрики мысли» и центры публичной политики как субекты экспертниго обеспечения политики / Н. Ю. Беляева // Политика. – 2008. -№ 4.

2. ***Гончаров П. К.,*** Политические ценности в структуре массового политического сознания современного российского общества / П. К. Гончаров // Социология власти. –2009. -№ 1.

3. ***Вольф М.,*** Мораль в политике: Гарве, Кант, Гегель // Право и политика. – 2008. -№ 12.

4. ***Ирхин Ю.В.,*** Социология культуры: учебник / Ю.В. Ирхин. – М.: Экзамен, 2006.

13. ***Козырев Г. И.,*** Политика как общественное явление // Социлльно-гуманитархые знания. – 2005. -№ 1.

14. ***Кононенко Б. И.,*** Гуманизм в культуре / Б. И. Кононенко // Социология власти. – 2008. -№ 6.

5. ***Кудряшова М. С.,*** Гуманизм и политика // Вестник моск. гос-го ун-та. Серия 12. Политические науки. – 2006. -№ 2.

6. ***Кустовский, Н. М.,*** Политические традиции и политическая культура: исторический опыт / Н. М>, Кустовский, Б. М. Соколов // Проблемы управления. – 2009. -№ 2.

7. ***Лукин А. В.,*** Мифы о российской политической культуре / А. В. Лукин, П. В. Лукин // Политические исследования. – 2009. -№ 1.

8. ***Махнач В. Л.,*** Политика. Основные понятия: справочник, словарь. – М.: ОЛМА Медиа Групп, 2008.

9. ***Мухаев Р. Т.,*** Теория политики:учебник для студентов вузов, обучающихся по гуманитарно-социальным дисциплинам (020000) и специальности “Международные отношения” (350200) / Р.Т. Мухаев. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005.

10. ***Оболенский А. В.,*** Этика публичной сферы // Общественные науки и современность. – 2008. № 2.

11. ***Павлов Н.,*** Культура-третье измерение внешней политики // Международная жизнь. – 2008. -№ 8-9.

12. ***Поливаева Н.,*** Об эволюции политического сознания в современном мире / Н. Поливаева // Власть. – 2008.
13. ***Славин Б.,*** Как понимать природу политики? // Свободная мысль. – 2008. -№ 9.
14. ***Федоркин Н. С.,*** Политическая культура и коррупция: грани современности / Н. С. Федоркин // Вестник Московского университета. Сер. 18. Социология и политология. – 2008. -№ 3.

Հարցեր ինքնուրույն աշխատանքի համար

1. Քաղաքական մշակույթի ըմբռնումը՝ որպես գիտական եզրույթ:
2. Տվեք քաղաքական մշակույթի սահմանման վերաբերյալ հիմնական մոտեցումների վերլուծությունը:
3. Ո՞րն է քաղաքական մշակույթի նկատմամբ վարքաբանական մոտեցման էությունը:
4. Ի՞նչ է նշանակում «ենթամշակույթ» (քաղաքական) հասկացությունը:
5. Ինչպիսի՞ն է քաղաքական լեզվի դերը հասարակության մշակույթի մեջ:
6. Ի՞նչ է նշանակում «նույնականության ճգնաժամ» հասկացությունը (քաղաքականության և մշակույթի մեջ):
7. Չևակերպեք քաղաքական մշակույթի հիմնական խնդիրները:
8. Ո՞րն է քաղաքական մշակույթի Ռոնալդ Ինգլիարթի «երեք չափումների» հայեցակարգի կիրառական նշանակությունը:
9. Ի՞նչ դեր կարող է ունենալ Ռոնալդ Ինգլիարթի հայեցակարգի ցուցանիշների գնահատականը հայկական քաղաքական մշակույթի հետազոտման գործում:

ՄՈԴՈՒԼ 3.
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԲԱՂԿԱՑՈՒՑԻՉ ՄԱՍ

«Քաղաքական համակարգ» հասկացությունը և նրա մեկնաբանությունները: Քաղաքական մշակույթ հասկացության միջոցով քաղաքական կողմնորոշումների, ազգային բնավորության, մշակութային միջավայրի, քաղաքական փորձի, գիտելիքների

ներկայացումը՝ որպես վերաբերմունք քաղաքականության և քաղաքական համակարգի նկատմամբ: Պ. Շարանի կողմից՝ «Համեմատական քաղաքագիտություն» աշխատության մեջ ներկայացված քաղաքական համակարգի չորս հիմնական բաղադրամասերը. իշխանությունը (որպես նրա միջուկ), շահերը, քաղաքականությունը և քաղաքական մշակույթը: Քաղաքական համակարգի բազադրամասերն ըստ ռուս հետազոտող Վ. Պենկովի. իշխանությունը, քաղաքականության սուբյեկտները, քաղաքական հարաբերությունները, քաղաքական կազմակերպություններն ու ինստիտուտները, ինչպես նաև քաղաքական մշակույթը: Քաղաքական մշակույթի դիտարկումը ռուս քաղաքագետ Ֆյոդր Բուռլացկու կողմից, որպես քաղաքական համակարգի կենտրոնական բաղադրամաս:

Ամերիկյան քաղաքագետ և պատմաբան Ռոբերտ Թակերի եզրակացությունն այն մասին, որ հասարակության քաղաքական համակարգը թափանցում է նրա քաղաքական մշակույթի մեջ, ընդգրկելով քաղաքական գործողության նկատմամբ կողմնորոշման մոդելը, որը հանդիսանում է մշակույթի մի մասը, գոյություն ունենալով մյուսներից առանձին և տիրապետելով որոշակի անկախության:

Քաղաքական մշակույթի ակտիվ ազդեցությունը քաղաքական համակարգի գործառնության և կայունության, քաղաքական գործընթացների վրա:

«Ազատության» և «հավասարության» հարաբերակցությունը: Քաղաքացիների վերաբերմունքը արդարության գաղափարի նկատմամբ: Բնակչության էգալիտար, պատեռնալիստական և լիբերալ կողմնորոշումները:

Քաղաքական կառավարման մշակույթը: Քաղաքական կառավարման սուբյեկտը և օբյեկտը: Կառավարչական որոշումների ընդունման տեսությունը: Քաղաքական կառավարման սկզբունքները:

Կառավարչական գործունեության մեջ բյուրոկրատիզմը՝ որպես քաղաքական մշակույթի անտիպոդ (հակոտնյա, հակա-

պատկեր)։ Բյուրոկրատիզմի և բյուրոկրատիայի հիմնախնդիրը քաղաքագիտության և սոցիոլոգիայի մեջ։

Քաղաքական ռիսկը և քաղաքական մշակույթը։ Քաղաքական ռիսկի կառուցվածքային բաղադրամասերը և նրանց առանձնահատկությունները՝ անորոշությունը, այլընտրանքայնությունը, հակասականությունը։

ՍԵՄԻՆԱՐ ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔ
ՄՈԴՈՒԼ 3. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԲԱՂԿԱՑՈՒՑԻՉ ՄԱՍ
(4 ԺԱՄ)

Թեմա 3.1. Քաղաքական մշակույթը՝ որպես հասարակության քաղաքական համակարգի բաղկացուցիչ մաս (2 ժամ)

1. «Քաղաքական համակարգ» հասկացությունը և նրա մեկնաբանությունները։
2. Քաղաքական մշակույթը՝ որպես հասարակության քաղաքական համակարգի բաղկացուցիչ մաս։
3. Քաղաքական մշակույթի ազդեցությունը քաղաքական համակարգի գործառնության և կայունության, քաղաքական գործընթացների վրա։
4. Արևելքի երկրների քաղաքական համակարգերի, քաղաքական մշակույթի և քաղաքական գործընթացների համեմատական վերլուծությունը։

Թեմա 3.2. Քաղաքական կառավարման մշակույթ (2 ժամ)

1. Քաղաքական կառավարման սուբյեկտը և օբյեկտը։ Կառավարչական որոշումների ընդունման տեսությունը։ Քաղաքական կառավարման սկզբունքները։
2. Կառավարչական գործունեության մեջ բյուրոկրատիզմը՝ որպես քաղաքական մշակույթի անտիպոդ (հակոտնյա,

հակապատկեր): Բյուրոկրատիզմի և բյուրոկրատիայի հիմնախնդիրը քաղաքագիտության և սոցիոլոգիայի մեջ:

3. *Քաղաքական ռիսկ և քաղաքական մշակույթ:* Քաղաքական ռիսկի կառուցվածքային բաղադրամասերը և նրանց առանձնահատկությունները՝ անորոշությունը, այլընտրանքայնությունը, հակասականությունը:

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ***Алмонд Г., Верба С.,*** Гражданская культура и стабилность демократии // Полис, 1992, № 4.
2. ***Алмонд Г., Пауэлл Дж., Стром К., Далтон Р.,*** Сравнительная политология сегодня: мировой обзор: Учебное пособие. М., 2002.
3. ***Воскресенский А. Д.,*** Сравнительный анализ политических систем, политических культур и политических процессов на Вастоке: общие закономерности и специфика их региональной трансформации // Политические системы и политические культуры Вастока / под ред. профессора А. Д. Воскресенского. – 2-е изд. перераб. и доп. – М.: АСТ: Васток-Запад, 2007.
4. ***Мельников А. П.,*** Политология. Демократия как феномен политической культуры: учебное пособие / А. П. Мельников, Т. И. Матюшкова. – Минск: Академия управления при Президенте Республики Беларусь, 2004. – 51 с.
5. ***Мельников А. П.,*** Политическая культура в жизни обеещества: учебн. Пособие / А. П. Мельников, С. Ф. Сокол. – Минск: БИП-С Плюс, 2010. – 200с.
6. ***Мельников А. П.,*** Национальные модели политической культуры / А. П. Мельников. – Минск: РИВШ, 2013. – 164 с.
7. ***Макинова О.Ю.,*** “Политическая культура” в российском научном и публичном дискурсе. // Полис, 2006, № 5. – 106-124 с.
8. ***Мацумото Д.,*** Психология и культура. – СПб.: ЕВРОЗНАК, 2002.
9. ***Пеньков В.Ф.,*** Политический процес и политическая культура. К вопросу о методологии и практике политологического исследования в современной России. М.: Издательский дом «NOTA BENE», Тамбов: Изд-во типографии «Пролетарский светоч», 2000.
10. ***Рукавишников В., Халман Л., Эстер П.,*** Политическая культура и социалные изменения. Международные сравнения. М., 1998.

11. ***Скок Н. В.,*** Национальные модели политической культуры / Н. В. Скок. – Могилев: МГУ, 2001. – 230 с.
12. ***Скок Н. В.,*** Политическая культура: теория и методология / Н. В. Скок. – Могилев: ГУ ВПО, «Белорусско-российский ун-т», 2009. – 400 с.

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ***Վարդանյան Լ., Մանյան Խ.,*** Դիտարկումներ «Քաղաքական մշակույթ» եզրույթի ծագման և մեկնաբանության վերաբերյալ, «Վէմ» համահայկական հանդես, 2016, թիվ 4 (56), էջ 210-229:
2. ***Օրդուխանյան Է., Սուքիասյան Հ.,*** Քաղաքական մշակույթի առանձնահատկությունները Հայաստանում, Եր., 2012, - 94 էջ:
3. ***Бородовских А.,*** Природа политического риска в условях перехода от международного к глобальному мироустройству / А. Бородовских // Власть. -№ 11.
4. ***Быченков Д., В.,*** Политический риск: проблемы дефиниции и класификации / Д. В. Быченков // Общественные науки и современность. – 2008. -№ 3.
5. ***Енгоян А. П.,*** Идеологические основы социально-политических трансформаций в постсоветской Армении / Отв. Ред.: К. А. Мирумян. – Ер.: Изд-во РАУ.
6. ***Ирхин Ю. В.,*** Социология культуры: учебник / Ю.В. Ирхин. – М.: Экзамен, 2006.
7. ***Зимина В. Д.,*** Политическое управление / В. Д., Зимина, Н. А. Борисов. – М: Инфра-М, 2009. -384 с.
8. ***Мельников А. П.,*** К вопросу о понятии и сущности политического риска / А. П. Мельников // Общество, экономика право. Сб. науч. Трудов, 2002-2003. – Минск: БГУ, 2003. 90-95 с.
9. ***Мельников А. П.,*** Политическая деятельность / А. П. Мельников // Политология. – Минск: ИСЗ, 2001. 128-137 с.
10. ***Мельников А. П.,*** Политическое управление / А. П. Мельников, В. В. Пупа. – Минск: Академия управления при Призиденте Республики Беларусь, 2004.-138с.
11. ***Мельников А. П.,*** Политический риск: Учеб. пособие / А. П. Мельников. – Минск: Академия управления при Призиденте Республики Беларусь, 2001.-41с.

12. *Политический менеджмент: учебное пособие.* – М.: Изд-во психотерапии, 2004. – 935 с.
13. *Политические управление: курс лекций* / В. В. Герменчук и др. – Минск: Академия управления при Призиденте Республики Беларусь, 2006.-314 с.
14. *Теория политики: Учебное пособие* / Под ред. Б.А. Исаева. – СПб.: Питер, 2008.
15. ***Шапиро Иэн,*** Моральные основания политики. Учебное пособие / Пер. с англ. под ред. В.С. Малахова. – М.: КДУ, 2004.
16. ***Федулов Ю К.,*** Управление общественными отношениями: учеб. пособие / Ю. А. Федулов. – М.: Вузовский учебник, 2009. – 151 с.
17. ***Яскевич Я. С.,*** Политический риск в контексте глобализации мировой истории / Я. С. Яскевич. – Минск: ИСПИ, 2001. – 171 с.

Հարցեր ինքնուրույն աշխատանքի համար

1. Ինչպիսի՞ն է հասարակության քաղաքական մշակույթի և քաղաքական համակարգի միջև փոխադարձ կապերը:
2. Բնութագրեք հասարակության քաղաքական համակարգի հիմնական ենթահամակարգերը և դրանց մեջ քաղաքական-մշակութային համակարգերի դերը:
3. Քաղաքական համակարգի նկատմամբ քաղաքացիների կողմնորոշման ինչպիսի՞ տեսակներ կան:

ՄՈԴՈՒԼ 4. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՌՈՒՅԹՆԵՐԸ ԵՎ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԸ

Հասարակությունում իրացվող քաղաքական մշակույթի գործառույթները. ճանաչողական (կոգնիտիվային), գնահատման (քաղաքական արժեքներ և իդեալներ), հուզական (քաղաքական զգացմունք), համախմբման, սոցիալականացման, կարգավորման: Քաղաքական մշակույթի գործառույթների վերաբերյալ այլ մոտեցումներ և մեկնաբանություններ:

Քաղաքական *մշակույթը՝ որպես քաղաքական կյանքի պարբեր հայեցակետերի վերաբերյալ ձևավորված պատկերա-*

ցումների ամբողջություն, որի մեջ մտնում են սոցիալական սուբյեկտի քաղաքական փորձը, քաղաքական գործունեության ավանդույթները, եղանակները, քաղաքական գիտելիքները, համոզմունքները, ինչպես նաև՝ արժեքները, նորմերը և ձևավորված քաղաքական ինստիտուտները:

Քաղաքական մշակույթի ձևավորման գործընթացը, նրա հիմնական փուլերը: Սոցիալական սուբյեկտի քաղաքական մշակույթի ձևավորումը, որը ենթադրում է քաղաքական գիտելիքների առկայություն և որոնք կարող են դրսևորվել մի քանի մակարդակներով:

Առաջին մակարդակը քաղաքական կյանքի տարբեր կողմերի՝ քաղաքական ռեժիմի, իշխանության և կառավարման մեխանիզմների, քաղաքական համակարգի և նրա ինստիտուտների, քաղաքական որոշումների ընդունման և այլնի վերաբերյալ առանձին կարծիքները, պատկերացումները և ընկալումներն են, որոնք ենթադրում են իրադարձությունների որոշակի գնահատում:

Երկրորդ մակարդակը քաղաքական գաղափարներն են, որոնք բացահայտում են քաղաքական կյանքի օրինաչափությունները, իրադարձությունների և երևույթների միջև եղած էական կապերն ու հարաբերությունները:

Երրորդ մակարդակը քաղաքական համոզմունքների և կողմնորոշումների ձևավորումն է: Ամերիկյան քաղաքագետ Ու. Ռոզենբաումի կողմից առանձնացվող քաղաքական կողմնորոշումները:

Քաղաքական մշակույթի կառուցվածքային տարրերը:

1. Կոգնիտիվ: Քաղաքական մշակույթի կոգնիտիվ բաղադրիչները կազմում են քաղաքական գիտակցությունը, քաղաքական փորձը և քաղաքականության, քաղաքական համակարգի, քաղաքական իշխանության՝ նրա իրացման ձևերի ու մեխանիզմների, ժողովրդավարության, մարդու իրավունքների վերաբերյալ մարդկանց պատկերացումները, գիտելիքները, համոզմունքները, կարծիքները:

2. *Ինստիտուցիոնալ բաղադրիչներն* ընդգրկում են պետության քաղաքական համակարգը, քաղաքական կուսակցությունները և շահերի խմբերը, քաղաքական որոշումների ընդունման ընթացակարգերը, քաղաքացիական հասարակության քաղաքական ինքնակազմակերպումը:

3. *Հուզական-հոգեբանական* բաղադրիչներն են՝ քաղաքական զգացմունքներն ու ապրումները, որոնք մարդը զգում է մասնակցելով քաղաքական կյանքին: Դրանց կարելի է վերագրել նաև սոցիալական արդարության նկատմամբ զգացմունքները, այլախոհության նկատմամբ հանդուրժողականությունը կամ անհանդուրժողականությունը, հուզական-զգացմունքային աճ տարբեր քաղաքական գործընթացների հաղթանակի առիթով և այլն:

4. Բարոյական-արժեքային բաղադրիչն ընդգրկում է տվյալ հասարակության համար բնորոշ արժեքներն իդեալները, նորմերը և այլն: Այն ենթադրում է որոշակի գնահատում, դատողություն և կարծիք քաղաքական գործընթացների, օբյեկտների մասին: Այստեղ կարևոր դեր է խաղում սեփական պատկերացումների համադրումը պետության, հասարակության, մարդկության գաղափարա-արժեքային դիրքորոշումների հետ:

5. *Վարքաբանական* բաղադրիչները կազմում են հասարակության քաղաքական կյանքին (միտինգներին, ցույցերին, քաղաքական գործադուլներին, ընտրություններին և այլ քաղաքական գործընթացներին) մարդկանց մասնակցությունը: Այն ընդգրկում է նաև քաղաքական դիրքորոշումները, պրոֆեսիոնալ քաղաքական գործունեությունը, ավանդույթները, իրավաօգտագործման պրակտիկան, կոնֆլիկտների լուծումը, քաղաքական ակտիվության տիպերը, ձևերը, եղանակները, քաղաքական վարքագծի հիմնությունները և այլն:

6. *Քաղաքական խորհրդանիշները* (սիմվոլները)՝ *որպես* քաղաքական նորմերի յուրահատուկ տեսակ:

ՍԵՄԻՆԱՐ ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔ
ՄՈԴՈՒԼ 4. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՌՈՒՅԹՆԵՐԸ ԵՎ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԸ (4 ԺԱՄ)

Թեմա 4.1. Քաղաքական մշակույթի գործառույթները (2 ժամ)

1. Ճանաչողական (կոգնիտիվային) գործառույթ:
2. Գնահատման (քաղաքական արժեքներ և իդեալներ) գործառույթ:
3. Հուզական (քաղաքական զգացմունք) գործառույթ:
4. Համախմբման, սոցիալականացման, կարգավորման գործառույթներ: Քաղաքական մշակույթի գործառույթների վերաբերյալ այլ մոտեցումներ և մեկնաբանություններ:

Թեմա 4.2. Քաղաքական մշակույթի կառուցվածքային տարրերը (2 ժամ)

1. Քաղաքական մշակույթի կոգնիտիվ (ճանաչողական) բաղադրիչները՝ քաղաքական գիտակցությունը, քաղաքական փորձը, քաղաքականության, քաղաքական համակարգի, քաղաքական իշխանության վերաբերյալ մարդկանց պատկերացումները, գիտելիքները, համոզմունքները, կարծիքները:
2. Քաղաքական մշակույթի ինստիտուցիոնալ բաղադրիչները՝ քաղաքական համակարգը, քաղաքական կուսակցությունները, շահերի խմբերը, քաղաքական որոշումների ընդունման ընթացակարգերը և այլն:
3. Հուզական - հոգեբանական բաղադրիչները՝ քաղաքական զգացմունքներն ու ապրումները, հանդուրժողականություն կամ անհանդուրժողականություն այլախոհության նկատմամբ և այլն:
4. Քաղաքական մշակույթի արժեքային բաղադրիչները:
5. Քաղաքական մշակույթի կողմնորոշային-վարքաբանական բաղադրիչները:
6. Քաղաքական խորհրդանիշները:

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ***Վարդանյան Լ.,*** Քաղաքական մշակույթ // Քաղաքագիտություն: Ուսումնական ձեռնարկ, Երևանի պետ. համալս., - Եր., Երևանի համալս. հրատ., 2006.
2. ***Օրդուխանյան Է., Սուքիասյան Հ.,*** Քաղաքական մշակույթի առանձնահատկությունները Հայաստանում, Եր., 2012, - 94 էջ:
3. ***Алмонд Г., Верба С.,*** Гражданская культура и стабилность демократии // Полис, 1992, № 4.
4. ***Алмонд Г., Пауэлл Дж., Стром К., Далтон Р.,*** Сравнительная политология сегодня: мировой обзор: Учебное пособие. М., 2002.
5. ***Ирхин Ю.В.,*** Социология культуры: учебник / Ю.В. Ирхин. – М.: Экзамен, 2006.
6. *Категории политической науки. Учебник.* – М.: Московский государственный институт международных отношений (Университет). Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2002.
7. ***Мельников А. П.,*** Политическая культура в жизни обещества: учебн. Пособие / А. П. Мельников, С. Ф. Сокол. – Минск: БИП-С Плюс, 2010. – 200с.
8. ***Мельников А. П.,*** Национальные модели политической культуры / А. П. Мельников. – Минск: РИВШ, 2013. – 164 с.
9. ***Мацумото Д.,*** Психология и культура. – СПб.: ЕВРОЗНАК, 2002.
10. ***Муштук О. З.,*** Политология: учебник / О. З. Муштук. – 2-е изд., стереотип. – М.: Московский финансово-пеомышленный университет «Синергия», 2014.
11. *Политология: Учебник для вузов* / Под ред. М. А. Василика. – М.: - Юристь. 2001.
12. ***Скок Н. В.,*** Политическая культура: теория и методология / Н. В. Скок. – Могилев: ГУ ВПО, «Белорусско-российский ун-т», 2009. – 400 с.
13. ***Соловьев А. И.,*** Политология: Политическая теория, политические технологии: Учебник для студентов вузов / А.И. Соловьев. – М.: Аспект Пресс, 2003. – С. 372-386.
14. ***Рукавишников В., Халман Л., Эстер П.,*** Политическая культура и социалные изменения. Международные сравнения. М., 1998.
15. *Теория политики: Учебное пособие* / Под ред. Б.А. Исаева. – СПб.: Питер, 2008.

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ***Кустовский, Н. М.,*** Политические традиции и политическая культура: исторический опыт / Н. М>, Кустовский, Б. М. Соколов // Проблемы управления. – 2009. -№ 2.
2. ***Лукин А. В.,*** Мифы о российской политической культуре / А. В. Лукин, П. В. Лукин // Политические исследования. – 2009. -№ 1.
3. ***Макинова О.Ю.,*** “Политическая культура” в российском научном и публичном дискурсе. // Полис, 2006, № 5. –С. 106-124.
4. ***Мухаев Р.Т.,*** Теория политики:учебник для студентов вузов, обучающихся по гуманитарно-социальным дисциплинам (020000) и специальности “Международные отношения” (350200) / Р.Т. Мухаев. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005.
5. ***Панарин А.С.,*** Политология. Учебник. Издание второе, переработанное и дополненное. – М.: “ПБОЮЛС. М.Грачев”, 2001.
6. ***Панарин А.С.,*** Политология. Учебное пособие. – М.: Гардарик, 2002.
7. ***Пеньков В.Ф.,*** Политический процес и политическая культура. К вопросу о методологии и практике политологического исследования в современной России. М.: Издательский дом «NOTA BENE», Тамбов: Изд-во типографии «Пролетарский светоч», 2000.
8. ***Поливаева Н.,*** Об эволюции политического сознания в современном мире / Н. Поливаева // Власть. – 2008.
9. ***Скок Н. В.,*** Национальные модели политической культуры / Н. В. Скок. – Могилев: МГУ, 2001. – 230 с.

Հարցեր ինքնուրույն աշխատանքի համար

1. Ինչպիսի՞ն են քաղաքական մշակույթը համակարգող կառուցվածքային բաղադրամասերը:
2. Առանձնացրեք քաղաքական մշակույթի «մշտական» և «փոփոխական» բաղադրամասերը:
3. Բնութագրեք քաղաքական մշակույթի գործառույթները:
4. Ի՞նչ է նշանակում «մենթալիտետ» հասկացությունը (քաղաքականության մեջ):
5. Ինչպիսի՞ն է ավանդույթի և ծիսակարգի դերը քաղաքական մշակույթի մեջ:
6. Ինչպիսի՞ն է քաղաքական փորձի դերը քաղաքական մշակույթի մեջ:

ՄՈԴՈՒԼ 5.
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՏԻՊԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Քաղաքական մշակույթի մոդելները (իդեալական տիպերը), որոնց հիմքում ընկած են քաղաքական համակարգի, քաղաքական օբյեկտների նկատմամբ կողմնորոշումները (ըստ Գաբրիել Օլմոնդի և Սիդնեյ Վերբայի). նահապետական, ենթակայական, մասնակցային իդեալական տիպեր: Խառը քաղաքական մշակույթներ: Քաղաքացիական մշակույթը՝ որպես քաղաքական արժեքների համակարգ: Դասական տիպաբանության կատարելագործման փորձերը: Ֆ. Խյունկսի և Ֆ, Խիկսպուրսի քաղաքական մշակույթի տիպաբանությունը՝ «քաղաքացիական պատրիցիպատորային կամ մասնակցության քաղաքական մշակույթ (participant political culture), «*կլիենտելիստական մշակույթ*» (client culture), «բողոքական մշակույթ» (protest culture), «ինքնավար (autonomous) մշակույթ» և «դիտորդների մշակույթ» (spectator culture). «Ոչ դասական» տիպաբանություն: Կոնսենսուալ և բևեռացված քաղաքական մշակույթներ: Ուոլտեր Ռոզենբաումի Ֆրագմենտար (հատվածական) և ինտեգրացված քաղաքական մշակույթի տիպերը: Քաղաքական մշակույթ լիբերալ-դեմոկրատական և խառը տիպեր (ի համապատասխան քաղաքական գաղափարախոսության տիպերի):

Քաղաքական մշակույթի տիպաբանությունն ըստ ռուս քաղաքագետ Ա. Պանարինի:

Քաղաքական մշակույթի վերլուծությունը կապված հասարակության մեջ իշխանության բնույթի հետ (դեմոկրատական, ավտորիտար, տոտալիտար): Քաղաքական մշակույթի սուբյեկտների խնդիրը:

Քաղաքական ենթամշակույթների (սուբկուլտորաների) հիմնախնդիրը: Քաղաքական ենթամշակույթների սոցիալ-կրոնադավանական հիմքերը:

Ենթամշակույթների երկու տիպերը: Հորիզոնական և ուղղահայաց քաղաքական ենթամշակույթներ: Հորիզոնական ենթամը-

շակույթների առանձնացումը կրոնական, էթնիկական, տարածաշրջանային հատկանիշների հիման վրա (Հյուսիսային Իռլանդիա, Գերմանիա, Բելգիա): Ուղղահայց ենթամշակույթների տարբերությունն ըստ սոցիալական և ժողովրդագրական բնութագրումների: Էլիտաների ենթամշակույթը և զանգվածային ենթամշակույթ:

ՍԵՄԻՆԱՐ ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔ
ՄՈԴՈՒԼ 5. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՏԻՊԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ (4 ԺԱՄ)

Թեմա 5.1. Քաղաքական մշակույթի տիպաբանությունը (4 ժամ)

1. Քաղաքական մշակույթի դասական տիպաբանությունը (Գ. Օլմոնդ, Ս. Վերբա):
2. Դասական տիպաբանության կատարելագործման փորձերը: «Ոչ դասական» տիպաբանություն:
3. Քաղաքական մշակույթի տիպաբանությունը ըստ ռուս քաղաքագետ Ա. Պանարինի:
4. Քաղաքական ենթամշակույթների հիմնախնդիրը:

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ***Վարդանյան Լ.,*** Քաղաքական մշակույթ // Քաղաքագիտություն: Ուսումնական ձեռնարկ, Երևանի պետ. համալս., - Եր., Երևանի համալս. հրատ., 2006.
2. ***Օրդուխանյան Է., Սուքիասյան Հ.***, Քաղաքական մշակույթի առանձնահատկությունները Հայաստանում, Եր., 2012, - 94 էջ:
3. ***Ирхин Ю. В.,*** Социология культуры: учебник / Ю. В. Ирхин. – М.: Экзамен, 2006.
4. ***Мацумото Д.***, Психология и культура. – СПб.: ЕВРОЗНАК, 2002.
5. ***Мельников А. П.,*** Политическая культура в жизни обещества: учебн. Пособие / А. П. Мельников, С. Ф. Сокол. – Минск: БИП-С Плюс, 2010. – 200с.
6. ***Мельников А. П.,*** Национальные модели политической культуры / А. П. Мельников. – Минск: РИВШ, 2013. – 164 с.

7. ***Михайленок О. М.,*** Региональные особенности российской политической культуры / О. М. Михайленок // Социально-гуманитарные знания. – 2008. -№ 2.
8. ***Муштук О. З.,*** Политология: учебник / О. З. Муштук. – 2-е изд., стереотип. – М.: Московский финансово-промышленный университет «Синергия», 2014.
9. ***Орлов Б.,*** Особенности политической культуры социал-демократии / Б. Орлов // Свободная мысль. – 2009. -[1] 3.
10. ***Рукавишников В., Халман Л., Эстер П.,*** Политическая культура и социалные изменения. Международные сравнения. М., 1998.
11. ***Скок Н. В.,*** Национальные модели политической культуры / Н. В. Скок. – Могилев: МГУ, 2001. – 230 с.
12. *Теория политики: Учебное пособие* / Под ред. Б.А. Исаева. – СПб.: Питер, 2008.

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ***Воскресенский А. Д.,*** Сравнительный анализ политических систем, политических культур и политических процессов на Вастоке: общие закономерности и специфика их региональной трансформации // Политические системы и политические культуры Вастока / под ред. профессора А.Д. Воскресенского. – 2-е изд. перераб. и доп. – М.: АСТ: Васток-Запад, 2007.
2. ***Орлов Б.,*** Политическая культура России XX века: учеб. Пособие / И. Б. Орлов. – М: Аспект Пресс, 2008. – 222 с.
3. ***Панарин А.С.,*** Политология. О мире политики на Востоке и на Западе. М., 1999.
4. ***Панарин А. С.,*** Политология. Учебник. Издание второе, переработанное и дополненное. – М.:«ПБОЮЛ С. М. Грачев», 2001.
5. ***Панарин А. С.,*** Политология: Учебное пособие. – М.: Гардарики, 2002.
6. ***Пеньков В. Ф.,*** Политический процес и политическая культура. К вопросу о методологии и практике политологического исследования в современной России. М.: Издательский дом «NOTA BENE», Тамбов: Изд-во типографии «Пролетарский светоч», 2000.

7. ***Ратина М. Е.,*** Гражданственность как общественно-политический феномен / М. Е. Ратина // Вестник Московского ун-та. Серия 12. Политические науки, 2008. -№ 3.
8. ***Рогозин Э. В.,*** Традиционная политическая культура, ее функции в политических процессах совреминной России / Э. В. Рогозин // Право и политика. – 2009. -№ 1.
9. ***Скок Н. В.,*** Политическая культура: теория и методология / Н. В. Скок. – Могилев: ГУ ВПО, «Белорусско-российский ун-т», 2009. – 400 с.

Հարցեր ինքնուրույն աշխատանքի համար

1. Ի՞նչ հիմքերով կարելի է դասակարգել քաղաքական մշակույթը:
2. Բնութագրեք քաղաքական մշակույթի հիմնական տիպերը:
3. Վերլուծեք քաղաքական մշակույթի տիպաբանության մեջ քաղաքագետների և սոցիոլոգների ներդրումը:
4. Ո՞րն է քաղաքական մշակույթի ուսումնասիրման էությունը հասարակության շրջանում իշխանության բնույթի (ռեժիմի) հետ կապված:
5. Ո՞րն է քաղաքական մշակույթի նկատմամբ կողմնորոշային-վարքաբանական մոտեցման առանձնահատկությունը:
6. Ո՞րն է քաղաքական մշակույթի վերլուծության համալիր մոտեցումը:
7. Թվարկեք և բնութագրեք քաղաքական մշակույթի սուբյեկտները:
8. Ի՞նչ չափով է կրոնը ձևավորում նահապետական հասարակությունների քաղաքական մշակույթը:

ՄՈԴՈՒԼ 6.
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄՈԴԵԼՆԵՐԸ

Քաղաքակրթական փիպաբանություններ: Արևմփյան Եվրոպայի քաղաքական մշակույթի առանձնահափկությունները: Քաղաքական մշակույթի ազգային մոդելները: Տարբեր ժողովուրդների քաղաքական մշակույթի ազգային առանձնահատկությունների հիմնական պատճառականությունները (դետերմինանտները)՝ պատմական անցյալը, բնական-աշխարհագրական պայմանները, ազգային բնավորության, ազգային ինքնագիտակցության,

մենթալիտետության յուրահատկությունը: Արևմտյան Եվրոպայի քաղաքական մշակույթի առանձնահատկությունները:

Ամերիկյան հասարակության քաղաքական մշակույթը: ԱՄՆ-ի քաղաքական մշակույթի ձևավորումը: Ա. Թոքվիլի «Ամերիկայի ժողովրդավարության մասին» աշխատությունը: Իրավական գիտակցության զարգացումը: Իրավաբանական մասնագիտության պատմության առանձնահատկությունները ԱՄՆ-ում: Ամերիկացիների իդեալը՝ Ջորջ Վաշինգտոն: Անհատականության դրսևորումը ԱՄՆ-ում: ԱՄՆ-ի քաղաքական մշակույթի առանձնահատուկ գծերը: ԱՄՆ-ի քաղաքական մշակույթի տարածաշրջանային առանձնահատկությունները: Ամերիկյան մենթալիտետ. «ներքին» և «արտաքին» ասպեկտները: Ամերիկյան գրականություն (Նաթանիել Հոտորն, Ֆենիմեր Կուպեր, Մարկ Տվեն և այլն): Ամերիկյան իրականության քննադատական իմաստավորումը: Բողոքականության կրոնը: ԱՄՆ-ի քաղաքացիների քաղաքական գործունեությունը: «Ամերիկյան երազանք»: Էնդրյու Քարնեգիի «Դեմոկրատիայի հաղթանակը» գիրքը: Դեյլ Քարնեգի: Ամերիկայի կոնցեպցիայի ձևավորումը՝ որպես XX դարի «բաց հասարակություն» (Ս. Մ. Լիպսեթ): Ֆ. Ֆուկույամա: Դեմոկրատիա և դեմոկրատական արժեքների տարածումը: ԱՄՆ-ի տարածաշրջանային քաղաքական մշակույթները: Երեք ենթամշակույթներ՝ «բարոյական ուղղվածության» («յանկիների հոսքից»), «անհատական ուղղվածության» («միջին հոսքի» հիման վրա), «ավանդական ուղղվածության («հարավային հոսքի» հիման վրա): ԱՄՆ-ի քաղաքացիական քաղաքական մշակույթը: Ամերիկյան հասարակության տարբերակվածությունը:

Կանադայի քաղաքական մշակույթը: Կանադայի քաղաքակրթական զարգացման առանձնահատկությունները: Կանադիայի քաղաքական և ընտրական մշակույթի առանձնահատուկ գծերը:

Մեծ Բրիտանիայի, երբեմն կոչվում է նաև Միացյալ Թագավորություն (Մեծ Բրիտանիայի և Հյուսիսային Իռլանդիայի միացյալ թագավորություն) ազգային-քաղաքական մշակույթը:

Մեծ Բրիտանիայի քաղաքական մշակույթի ձևավորման պատմական գործոնները: «Կրթված դասակարգը» Մեծ Բրիտանիայում: Միջին բրիտանացու իդեալը: Անգլիական մտավորականության երևույթը (Նոել Անան): Քաղաքական մասնակցության բնույթը: Պահպանողական քաղաքական մշակույթ: Լեյբորիստական քաղաքական մշակույթը: Պետության սոցիալական պատասխանատվությունը: Անգլոսաքսոնյան մշակույթն ըստ Գ. Օլմոնդի և Ս. Վերբայի սահմանման: «Քաղաքացիական մշակույթի» երևույթը: Սոցիալական, տարածաշրջանային, էթնիկական ենթամշակույթները: Տարածաշրջանային մշակույթներ (շոտլանդական, վալինյան): Արդի քաղաքական համակարգի տրանսֆորմացիան:

Գերմանիայի (պաշտոնապես՝ Գերմանիայի դաշնային հանրապետության) քաղաքական մշակույթը: Գերմանիայի քաղաքական մշակույթի ձևավորման պատմական գործոնները: Պետության դերը: Վեյմարյան մշակույթը: Նացիստական տոտալիտար մշակույթը: Հետպատերազմյան ժամանակաշրջանում գերմանական քաղաքական մշակույթի զարգացման նոր էտապը: ԳԴՀ (Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության) նոր քաղաքական մշակույթը: Զանգվածային գիտակցության ճգնաժամը ԳԴՀ-ում: «Փախուստ պատմությունից» (Վ. Մոմզեն): ԳԴՀ-ի մտավորականության դերը տոտալիտար անցյալի հաղթահարման և նոր, դեմոկրատական արժեքների հաստատման գործում: Գերմանիայի դեմոկրատական հանրապետության հետպատերազմյան քաղաքական մշակույթը: Արևմտյան՝ Գերմանիայի դաշնային հանրապետության («весси») և արևելյան՝ Գերմանիայի դեմոկրատական հանրապետության («осси») երկու տարբեր ենթամշակույթները: Գերմանիայի ժամանակակից քաղաքական մշակույթը: Դեմոկրատիայի գերմանական կոնցեպցիան:

Ֆրանսիայի քաղաքական մշակույթը: Ֆրանսիայի քաղաքական մշակույթի երկակիությունը և հակասականությունը: Ֆրանսիացիների պատմական հոգեբանությունը: Ուտիլիտարիզմի մշակույթը: 18-րդ դարը, որպես «ռացիոնալիզմի հերոսական

դար» (Ն. Կարև)։ Ազգային ինքնագիտակցության ձևավորումը։ Ազգային քաղաքական մշակույթի երկակիությունը և հատվածականությունը։ Ենթամշակույթների ձևավորումը։ Ֆրանսիացիների քաղաքական վարքի առանձնահատկությունները։ Բանվորական մշակույթի ձևավորումը։ Ցիկլայնությունը 20-րդ դարի քաղաքական գործընթացներում։ Ֆրանսիացիների էտատիստական գիտակցության հակասականությունը։ Դեկլարացիաների (հայտարարությունների, հռչակագրերի) և առօրյա պրակտիկայի միջև հակասությունների առկայությունը։ Ֆրանսիական մտավորականությունը։ 1980-ական թթ. «սոցիալիստական փորձարարությունը»։ Ֆրանսիայի ժամանակակից քաղաքական մշակույթը։

Ռուսական հասարակության քաղաքական մշակույթը։ Ռուսական քաղաքակրթության զարգացման փուլերը և բնույթը։ Ռուսաստանի քաղաքակրթական և մշակութային զարգացման առանձնահատուկ գծերը։ Ռուսաստանցիների արդի քաղաքական մշակույթի առանձնահատկությունները։ Ռուսաստանի Դաշնության ընտրական մշակույթը։ Ռուսաստանի քաղաքական մշակույթի տարածաշրջանային գծերը։

Արևելքի զարգացման մշակութային և քաղաքակրթական առանձնահատկությունները։ Արևելքի մշակույթը և արդիականացումը (մոդեռնիզացիան)։ «Արևելք» - «Արևմուտք» երկակիությունը։ Արևելյան քաղաքական գործընթացի բնույթը։ Կառավարչական մշակույթի առանձնահատկությունները (Ճապոնիայի փորձը)։ Կառավարման էթնիկական սկզբունքները. ԱՄՆ-ի և Ճապոնիայի համեմատական փորձը։

Կոնֆուցիոնիստական մշակույթի սկզբունքները և Չինաստանի տրանսֆորմացիան։ Չինաստանի քաղաքական մշակույթի քաղաքակրթական մատրիցան։ Կոնֆուցիականության ազդեցությունը Չինաստանի մշակույթի և քաղաքականության վրա։ Չինաստանի մենթալիտետության գծերը։ Չինաստանի քաղաքական մշակույթի առանձնահատկությունները։

ՍԵՄԻՆԱՐ ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔ
ՄՈԴՈՒԼ 6. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄՈԴԵԼՆԵՐԸ

Թեմա 6.1. ԱՄՆ-ի քաղաքական մշակույթը (2 ժամ)

1. ԱՄՆ-ի քաղաքական մշակույթի կայացման գործոնները:
2. Ալեքսիս Թոքվիլի «Դեմոկրատիան Ամերիկայում» աշխատությունը՝ որպես աղբյուր ԱՄՆ-ի քաղաքական մշակույթի վերաբերյալ:
3. Ամերիկյան անհատականությունը:
4. Տարածաշրջանային ենթամշակույթները
5. Ամերիկյան հասարակության քաղաքական մշակույթի առանձնահատկությունները:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ***Алмонд Г.,*** Верба С., Гражданская культура и стабильность демократии // Полис, 1993.
2. *Американский характер. Очерки культуры США*. М., 1995.
3. ***Баталов Э.,*** Политическая культура современного американского общества. М., 1990.
4. ***Бурстин Д.,*** Американцы. Демократический опыт. М., 1993.
5. ***Бурстин Д.,*** Американцы. Колониальный опыт. М., 1993.
6. ***Бурстин Д.,*** Американцы. Национальный опыт. М., 1993.
7. ***Гаджиев К. С.,*** Американцы: национальное самосознание и культура. М., 1990.
8. ***Гаджиев К. С.,*** США: эволюция буржуазного сознания. М., 1981.
9. ***Гаджиев К. С.,*** Американская нация. М., 1990.
10. ***Голеннопольский Т. Г., Шестаков В. П.,*** Американская мечта и американская действительнисть. М., 1981.
11. ***Ирхин Ю.В.,*** Социология культуры: учебник / Ю.В. Ирхин. – М.: Экзамен, 2006.
12. ***Замошкин Ю. А.,*** Вызовы цивилизации и опыт США. М., 1991.
13. ***Каменская Г.,*** Политическая культура США // Политическая культура: теория и национальные моделы. М., 1994.

14. ***Кертман Л. Е., Рахшимир П. Ю.,*** Буржуазная Западной Европы и Северной Америки на рубеже 19-20 веков. М., 1984.
15. ***Мельников А. Н.,*** Американцы: социальный портрет. М., 1976.
16. ***Паррингтон В.,*** Основные течения американской мысли. М., 1962. Т. 1-3.
17. *Политическая культура: теория и национальные модели.* – М.: Интерпракс, 1994. - 352 с.
18. ***Согрин В. В.,*** Американская империя как исторический и современный феномен // Новая и новейшая история. 2016. № 3. с. 91-109.
19. *США глазами американских социологов.* М., 1998.
20. ***Токвиль А.,*** Демократия в Америке. М., 1992.
21. ***Фадеева Л. А.,*** Политическая культура: курс лекций / Л. А. Фадеева. – Пермь, 2000.
22. ***Фадеева Л. А.,*** Сквоз призму политической культуры: нация, класс, регион / Л. А. Фадеева. – Пермь: Пушка, 2006.
23. ***Фол С.,*** Эти странные американцы. М., 1999.

Թեմա 6.2. Մեծ Բրիտանիայի ազգային-քաղաքական մշակույթը (2 ժամ)

1. Մեծ Բրիտանիայի քաղաքական մշակույթի կառուցվածքը:
2. Մեծ Բրիտանիայի քաղաքական մշակույթի ձևավորման ուղիներն ու մեխանիզմները:
3. Բրիտանական հասարակության քաղաքական մշակույթի առանձնահատկությունները:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ***Алмонд Г.,*** Верба С., Гражданская культура и стабильность демократии // Полис, 1993.
2. ***Ерофеев Н. А.,*** Туманный Альбион. Англия глазами русских. М., 1982.
3. ***Майол Э., Милстед Д.,*** Эти странные англичане. М., 1999.
4. ***Пивоваров Ю. С.,*** Политическая культура. М., 1996.

5. *Политическая и духовная культура Европы (новое новейшее время):* Межвуз. сб. науч. Тр. / РАН, Перм. у-та им. А. М. Горького. Пермь, 1992. – 287 с.
6. *Политическая культура: теория и национальные модели.* – М.: Интерпракс, 1994. – 352 с.
7. *Просветительское движение в Англии.* М., 1991.
8. ***Рейфилд Д.,*** Заметки об Англии // Иностранная летература, 1994. № 6.
9. ***Фадеева Л. А.,*** Политическая культура: курс лекций / Л. А. Фадеева. – Пермь, 2000.
10. ***Фадеева Л. А.,*** Сквоз призму политической культуры: нация, класс, регион / Л. А. Фадеева. – Пермь: Пушка, 2006.

Թեմա 6.3. Գերմանիայի դաշնային հանրապետության (ԳԴՀ-ի) քաղաքական մշակույթը:

1. Գերմանական քաղաքական մշակույթի ձևավորման պատմական գործոնները:
2. Նացիստական Գերմանիան գերմանացիների կոլեկտիվ հիշողության մեջ: Անցյալի հաղթահարման խնդիրները:
3. Գերմանիայի Դեմոկրատական Հանրապետության քաղաքական մշակույթը:
4. Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության քաղաքական մշակույթը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ***Алмонд Г.,*** Верба С., Гражданская культура и стабильность демократии // Полис, 1993.
2. ***Арендт Х.,*** Истоки тоталитаризма. М., 1996.
3. ***Артемьев И.,*** Зольмс Г. О., Политическая культура в условиях демократии: опыт Германии и Росии. М., 1999.
4. ***Бусыгина И. М.,*** Регионы Германии. М., 2000.
5. ***Вебер М.,*** Протестанская этика и дух капитализма. М., 1988.
6. ***Веймар-Бонн,*** Опыт двух германских демократий и современная Россия / Отв. ред. Я. С. Драбкин. М., 1997.

7. ***Гудименко Д., Родионов А.,*** Политическая культура Германии // Политическая культура: теория и национальные модели. М., 1994.
8. ***Зонтхаймер К.,*** Федеративная Республика Германия. М., 1997.
9. ***Ланггут Г.,*** Немцы в поисках безопасности. М., 1995.
10. ***Манхейм К.,*** Диагноз нашего времени. М., 1994.
11. ***Орлов Б. С.,*** Политическая культура России и Германии. Попитка сравнительного анализа. М., 1995.
12. *Политическая и духовная культура Европы (новое новейшее время):* Межвуз. сб. науч. Тр. / РАН, Перм. у-та им. А. М. Горького. Пермь, 1992. – 287 с.
13. *Политическая культура: теория и национальные модели.* – М.: Интерпракс, 1994. – 352 с.
14. ***Фадеева Л. А.,*** Политическая культура: курс лекций / Л. А. Фадеева. – Пермь, 2000.
15. ***Фадеева Л. А.,*** Сквоз призму политической культуры: нация, класс, регион / Л. А. Фадеева. – Пермь: Пушка, 2006.
16. ***Федоров В.,*** ФРГ: 80-е годы. Очерки общестбенных нравов. М., 1988.
17. ***Фест И.,*** Адольф Гитлер: В 3 т., Перм, 1993.
18. ***Чубинский В.,*** Бисмарк. М., 1997.

Թեմա 6.4. Ֆրանսիայի քաղաքական մշակույթը:

1. Ֆրանսիայի քաղաքական մշակույթի զարգացման առանձնահատկությունները:
2. Ազգի գաղափարը Ֆրանսիայի քաղաքական մշակույթում:
3. Ֆրանսիական Մեծ հեղափոխությունը ֆրանսիացիների կոլեկտիվ հիշողության մեջ:
4. Ֆրանսիական քաղաքական մշակույթի ենթամշակույթները:
5. Ֆրանսիայի ժամանակակից քաղաքական մշակույթը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ***Арзаканяан М.,*** Основные этапы формирования демократии во Франции // Демократия в Западной Европе в XX веке. М., 1996.

2. ***Боувар С.,*** Втарой пол. М., 1998.
3. ***Борисов Ю. В.,*** Дипломатия Людовика XIV. М., 1991.
4. ***Бунин И. М.,*** Социалисты и общественно-политическая борьба во Франции в 80-е годы. М., 1989.
5. ***Манфред А. З.,*** Три портрета эпохи Великой Французской революции. М., 1975.
6. ***Молчанов Н.,*** Генерал де Голль. М., 1980.
7. *Политическая и духовная культура Европы (новое новейшее время):* Межвуз. сб. науч. Тр. / РАН, Перм. у-та им. А. М. Горького. Пермь, 1992. – 287 с.
8. *Политическая культура: теория и национальные модели.* – М.: Интерпракс, 1994. – 352 с.
9. ***Скороходов В. А.,*** Политическая культура Франции // Политическая культура: теория и национальные модели. М., 1994.
10. ***Смирнов В. П.,*** Франция: страна, люди, традиции. М., 1988.
11. ***Туган-Барановский Д.***, Наполеон и власть. Балашов, 1993.
12. ***Фадеева Л. А.,*** Политическая культура: курс лекций / Л. А. Фадеева. – Пермь, 2000.
13. ***Фадеева Л. А.,*** Сквоз призму политической культуры: нация, класс, регион / Л. А. Фадеева. – Пермь: Пушка, 2006.
14. *Франция глазами французских социологов.* М., 1989.

Թեմա 6.5. Ռուսական քաղաքական մշակույթը:

1. Ռուսական քաղաքական մշակույթի պատմական բաղադրիչները:
2. Խորհրդային ժամանակաշրջանի քաղաքական մշակույթի կառուցվածքը:
3. Ժամանակակից Ռուսաստանի քաղաքական մշակույթը:
4. Տարածաշրջանային քաղաքական մշակույթը Ռուսաստանում:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ***Аванесова Г. А., Черныш А. М.,*** О содержательно-методологических поворотах в изучении самосознания и характера русского народа в современной России // Вестник Московского городского педагоги-

ческого университета. Серия «Философские науки». 2014. № 2. с. 11-24.
2. ***Аксючиц В. В.,*** Русский характер. М., 2011.
3. ***Афанасьев М. Н.,*** Клиентелизм и российская государственность. М., 1997.
4. ***Баграмов Э. А.,*** К вопросу о научном содержании понятия «национальный характер». М., 1973.
5. ***Баженова М. А., Баженов А. А.,*** Русские и немцы. Какие мы и какие они? Методы исследований национального характера. Саратоов, 2009.
6. ***Бестужев-Лада И. В.,*** Загадка и разгадка таинственной «русской души» // Россия накануне XXI века. М.,1997.
7. ***Болдин С. В.,*** Российская трагедия (Об особенностях русского национального характера и власти в России). М., 2007.
8. ***Бусыгина И. М.,*** Российский Дальний Восток // Мировая экономика и международные отношения, 1995, № 7.
9. *В поисках своего пути: Россия между Европой и Азией:* Хрестоматия по истории российской общественной мысли XIX-XX веков. М., 1994. Ч. I-II.
10. ***Вайнштейн Г.,*** Формирование гражданского общества: ажидания и социально- психологическая реальность // Гражданское общество в России: структуры и сознание. М., 1998.
11. ***Гельман В. Я.,*** Политическая культура, массовое участие и электоральное поведение // Политическая социология и современная российская политика. СПб., 2000.
12. ***Губанов В. М.,*** Русский национальный характер в контексте политической жизни России. СПб., 1999.
13. ***Гудименко Д.,*** Политическая культура России // Политическая культура: теория и национальные модели. М., 1994.
14. ***Давыдова Н. М.,*** Региональная специфика сознания Россиян // Общественные науки и современность. М., 1997, № 4.
15. ***Жельвис В. И.,*** Эти странные русские. М., 2002.
16. ***Жириновский В. В.,*** Прошлое настоящее и будущее русской нации (русский вопрос: социально-философский анализ). Диссертация … доктора философских наук. М., 1998.

17. ***Кандаурова З. Б.,*** Русский национальный характер в условиях современного общества. Ставрополь, 2005.
18. ***Касьянова К.***, О русском национальном характере. М.- Екатеринбург, 2003. ISBN 5-8291-0203-X, ISBN 5-88687-139-X.
19. ***Лихачёв Д. С.***, О национальном характере русских // Вопросы философии. 1990. № 4. С. 3-7.
20. ***Морозова Е. В.,*** Региональная политическая культура. Краснодар, 1998.
21. ***Назаров М. М.,*** Политическая культура Российского общества 1991-1995 гг.: опыт социологического исследования. М., 1998.
22. ***Ольшанский Д.,*** Основы политической психологии. Екатеринбург: Деловая книга, 2001. ISBN 5-88687-098-9
23. ***Орлов И. Б.,*** Политическая культура России XX века: учебное пособие для студентов вузов / И. Б. Орлов. – М.: Аспект – Пресс, 2008.
24. ***Пивоваров Ю. С.,*** Политическая культура. М., 1996.
25. ***Пеньков В.Ф.,*** Политический процес и политическая культура. К вопросу о методологии и практике политологического исследования в современной России. М.: Издательский дом «NOTA BENE», Тамбов: Изд-во типографии «Пролетарский светоч», 2000.
26. *Политическая и духовная культура Европы (новое новейшее время):* Межвуз. сб. науч. Тр. / РАН, Перм. у-та им. А. М. Горького. Пермь, 1992. – 287 с.
27. *Политическая культура: теория и национальные модели.* – М.: Интерпракс, 1994. – 352 с.
28. *Региональное самосознание как фактор формирования политической культуры в России.* М., 1999.
29. ***Рукавашников В. О.,*** Политическая культура постсоветской России // Социально-политический журнал. 1998. [1]1.
30. ***Рукавишников В., Халман Л., Эстер П.,*** Политическая культура и социалные изменения. Международные сравнения. М., 1998.
31. ***Фадеева Л. А.,*** Политическая культура: курс лекций / Л. А. Фадеева. – Пермь, 2000. – 160 с.
32. ***Фадеева Л. А.,*** Сквоз призму политической культуры: нация, класс, регион / Л. А. Фадеева. – Пермь: Пушка, 2006.

Թեմա 6.6. Արևելքի զարգացման մշակութային և քաղաքակրթական առանձնահատկությունները (2 ժամ)

1. Արևելքի մշակույթը և արդիականացումը (մոդեռնիզացիան): «Արևելք» - «Արևմուտք» երկակիությունը:
2. Արևելյան քաղաքական գործընթացի բնույթը:
3. Կառավարչական մշակույթի առանձնահատկությունները (Ճապոնիայի փորձը): Կառավարման էթնիկական սկզբունքները. ԱՄՆ-ի և Ճապոնիայի համեմատական փորձը:

Թեմա 6.7. Կոնֆուցիոնիստական մշակույթի սկզբունքները և Չինաստանի տրանսֆորմացիան (2 ժամ)

1. Չինաստանի քաղաքական մշակույթի քաղաքակրթական մատրիցան:
2. Կոնֆուցիականության ազդեցությունը Չինաստանի մշակույթի և քաղաքականության վրա:
3. Չինաստանի մենթալիտետության գծերը: Չինաստանի քաղաքական մշակույթի առանձնահատկությունները:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ***Воскресенский А.Д.,*** Сравнительный анализ политических систем, политических культур и политических процессов на Вастоке: общие закономерности и специфика их региональной трансформации // Политические системы и политические культуры Вастока / под ред. профессора А.Д. Воскресенского. – 2-е изд. перераб. и доп. – М.: АСТ: Васток-Запад, 2007.
2. ***Ирхин Ю.В.,*** Социология культуры: учебник / Ю.В. Ирхин. – М.: Экзамен, 2006.
3. ***Мацумото Д.***, Психология и культура. – СПб.: ЕВРОЗНАК, 2002.
4. ***Мельников А. П.,*** Политическая культура в жизни обещества: учебн. Пособие / А. П. Мельников, С. Ф. Сокол. – Минск: БИП-С Плюс, 2010. – 200 с.
5. ***Мельников А. П.,*** Национальные модели политической культуры / А. П. Мельников. – Минск: РИВШ, 2013. – 164 с.

6. ***Панарин А.С.,*** Политология. О мире политики на Востоке и на Западе. М., 1999.
7. ***Рукавишников В., Халман Л., Эстер П.,*** Политическая культура и социалные изменения. Международные сравнения. М., 1998.
8. ***Скок Н. В.,*** Национальные модели политической культуры / Н. В. Скок. – Могилев: МГУ, 2001. – 230 с.
9. ***Скок Н. В.,*** Политическая культура: теория и методология / Н. В. Скок. – Могилев: ГУ ВПО, «Белорусско-российский ун-т», 2009. – 400 с.

Հարցեր ինքնուրույն աշխատանքի համար

1. Որո՞նք են արևմտյան քաղաքական մշակույթի էական առանձնահատկությունները:
2. Ինչպե՞ս է դրսևորվում «արևմտյան» և «արևելյան» քաղաքական մշակույթների իդեալական բաժանման ռացիոնալիզմը:
3. Որքանո՞վ է անցումային հասարակությունների քաղաքական մշակույթը ենթարկվում արդիականացման արևմտյան չափանիշներին համապատասխան:

ՄՈԴՈՒԼ 7.
ԱԶԳԱՅԻՆ ՀՈԳԵԿԵՐՏՎԱԾՔԸ ԵՎ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԸ: ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԱԿՈՒՆՔՆԵՐԸ

Հասարակության քաղաքական մշակույթի փոփոխությունը կապվածությունը քաղաքական կյանքի փոփոխությունների հետ: Քաղաքական մշակույթի ենթաշերտերից մեկի հարաբերականորեն կայուն և անփոփոխ վիճակը, որի գոյությունը պայմանավորված է տվյալ ժողովրդի ազգային հոգեկերտվածքի կայունությամբ:

Ազգային հոգեկերտվածքը՝ որպես տվյալ ազգի աշխարհազգացողության առանձնահատկություններով պայմանավորված՝ իրականության նկատմամբ նրա ինքնատիպ գիտակցական հարաբերությունն է, որը դրսևորվում է բանական, հուզական և կա-

մային բաղադրիչների առանձնահատկություններում: Յուրաքանչյուր ազգի, ժողովրդի աշխարհազգացողության ինքնատիպությունը, դրանով պայմանավորված հոգեկան կերտվածքի, ազգային նկարագրի և աշխարհի պատկերի ինքնատիպությունը: Քաղաքականության աշխարհը՝ որպես աշխարհի պատկերի բաղկացուցիչ մաս, որն էլ պայմանավորում է քաղաքական մշակույթի և ազգային հոգեկերտվածքի կապը:

Հայ ժողովրդի առանձնահատկությունների վերաբերյալ տարբեր հեղինակների կարծիքները, ազգային հոգեկերտվածքում առկա հակասական բաղադրատարրերը: Հայ ժողովրդի հոգեկան կերտվածքի վրա ազդող տարբեր իրադարձությունները. Տիգրան Մեծի կողմից աշխարհակալ պետության ստեղծումը, քրիստոնեության ընդունումը և հայ գրերի գյուտը, դարեր շարունակ պետականության բացակայությունը, անցյալ դարասկզբի ցեղասպանությունը և այլն, որոնք այս կամ այն կերպ իրենց ազդեցությունն են թողել Հայաստանի քաղաքական մշակույթում:

Ազգայնականություն: Հայրենասիրություն: Քսենոֆոբիա շովինիզմ և ռասիզմ:

Հայաստանի քաղաքական մշակույթի ակունքները: Անցյալի քաղաքական մշակույթի առանձին տարրերի կենսունակությունը: Անցյալի քաղաքական մշակույթի բաղադրիչների և տարրերի միաձուլվածությունը մշակույթի այլ բաղադրիչներին: Հայաստանի քաղաքական մշակույթի սկզբնավորումը (Երվանդունիների ժամանակաշրջան): Հայ ժողովրդի քաղաքական մշակույթի առասպելաբանական բնույթը: Արշակունիների ժամանակաշրջանում ձևավորված քաղաքական մշակույթի նոր տարրերը, որպես նախարարական քաղաքական մշակույթ:

Քրիստոնեությունը պետական կրոն հռչակելուց հետո Հայաստանի քաղաքական մշակույթի փոխակերպումը: Քրիստոնեական գաղափարախոսության տարածումը: Առաքելական եկեղեցին՝ որպես հայ ժողովրդի քաղաքական կյանքը կազմակերպող հիմնական ինստիտուտ: Միջնադարյան հայ քաղաքա-

կան մշակույթը՝ որպես եկեղեցական (պայմանականորեն) քաղաքական մշակույթ:

Բագրատունիների, Զաքարյանների իշխանության՝ որպես աշխարհի տարիներին, ինչպես նաև Կիլիկիայի հայկական թագավորություններում Հայաստանի քաղաքական մշակույթի հետագա զարգացումը:

Հայաստանի քաղաքական մշակույթի զարգացումը 19-րդ դարում: Նոր ինստիտուցիոնալ բաղադրիչների, գաղտնի խմբակների, կուսակցությունների ձևավորումը, որոնք դարձան Հայաստանի առաջին Հանրապետության քաղաքական մշակույթի հիմքը: Հայաստանի երկրորդ Հանրապետության քաղաքական մշակույթը՝ որպես ԽՍՀՄ-ի տոտալիտար քաղաքական մշակույթի մի մասը:

ՍԵՄԻՆԱՐ ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔ

1. Ազգային հոգեկերտվածքի և քաղաքական մշակույթի հարաբերակցությունը:
2. Հայ ժողովրդի ազգային հոգեկերտվածքի առանձնահատկությունները:
3. Հայաստանի քաղաքական մշակույթի սկզբնավորման և կայացման գործընթացը:

Հարցեր ինքնուրույն աշխատանքի համար

1. Ներկայացրեք տարբեր ժամանակների տարբեր հեղինակների դատողությունները հայ ժողովրդի ազգային բնավորության մասին:
2. Ինչու՞մն է դրսևորվում հայ ժողովրդի քաղաքական վարքագծի առանձնահատկությունները:
3. Ի՞նչ գործոններ են իրենց կնիքը դրել հայ ժողովրդի ազգային հոգեկերտվածքի վրա:
4. Ե՞րբ է սկզբնավորվել հայ քաղաքական մշակույթը:
5. Ինչու՞ ենք Արշակունիների իշխանության ժամանակաշրջանի քաղաքական մշակույթը պայմանականորեն անվանում նախարարական քաղաքական մշակույթ:
6. Կարելի է արդյո՞ք միջնադարյան հայ քաղաքական մշակույթը անվանել նաև եկեղեցական քաղաքական մշակույթ:

7. Ի՞նչ բացառիկ դեր ուն 19-րդ դարը Հայաստանի քաղաքական մշակույթի զարգացման գործում:
8. Ի՞նչ փոխակերպումների ենթարկվեց հայ ժողովրդի քաղաքական մշակույթը 20-րդ դարում:

ՄՈԴՈՒԼ 8.
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐԴԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Հայաստանի նոր քաղաքական մշակույթը ձևավորման փուլերը: Առաջինը, 1987-1991 թթ. ժամանակաշրջանը, որպես նոր քաղաքական մշակույթի սաղմնավորման փուլ: Երկրորդ փուլն ընդգրկում է 1995-2000թթ., երբ հիմնական գծերով ավարտվեց Հայաստանի նոր քաղաքական մշակույթի բոլոր բաղադրիչների և տարրերի ձևավորումը:

Հայաստանի արդի քաղաքական մշակույթի առանձնահատկությունները քննարկելիս, կարելի է նշել մի շարք հանգամանքներ, որոնք էական ազդեցություն են գործում Հայաստանի արդի քաղաքական մշակույթի վրա:

Նախ՝ Հայաստանը գտնվում է արևմուտքի և արևելքի խաչմերուկում և կրել է ինչպես արևմտյան, այնպես էլ արևելյան քաղաքակրթության ազդեցությունը:

Երկրորդ՝ Հայաստանի քաղաքական կյանքին մասնակցում են տարբեր սերունդների անձինք, որոնք ձևավորվել են սոցիալտնտեսական և քաղաքական տարբեր պայմաններում և ունեն միմյանցից տարբերվող քաղաքական դիրքորոշումներ, կողմնորոշումներ, հայացքներ և համոզմունքներ:

Երրորդ՝ հայ ժողովրդի ազգային հոգեկերտվածքում առկա են տարբեր շերտեր, հակասական տարրեր:

Այս ամենը Հայաստանի արդի քաղաքական մշակույթը դարձնում է շերտավոր, հատվածական, խճանկարային, ինչը դրսևորվում է նրա բոլոր բաղադրիչներում:

Քաղաքական կառավարման մշակույթի ձևավորման, պետական ինստիտուտների և հասարակության փոխհարբերության խնդիրները: Քաղաքական մասնակցության մշակույթի թերզարգացվածությունը, որը դրսևորվում է միայն ընտրություններին մասնակցելով: Հայաստանի արդի քաղաքական մշակույթի ինստիտուցիոնալ բաղադրիչի տարրերը վերջնականորեն չեն ձևավորվել, քաղաքական ինստիտուտները թույլ են:

Հայաստանի արդի քաղաքական մշակույթի հումանիտար բաղադրիչի տարրերը՝ քաղաքական դիրքորոշումները և կողմնորոշումները խճողված են, հակասական: Դրանց կոգնիտիվ տարրերի ուսումնասիրությունը վկայում է, որ անջրպետ կա իշխանությունների և ժողովրդի միջև: Հուզական տարրը դժգոհությունն է և անվստահությունը իշխանությունների նկատմամբ, իսկ վարքագծային տարրը՝ հակասական է, քաղաքական կյանքին մարդկանց իրական մասնակցությունը չի համապատասխանում քաղաքականությանը ակտիվորեն մասնակցելու պատրաստակամությանը:

ՄՈԴՈՒԼ 9.
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐԴԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԵՎ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Փորձ է արվում բացահայտել այն հիմնախնդիրները, որոնք ծառացել են Հայաստանի առաջ գլոբալիզացիայի պայմաններում: Քաղաքակրթությունների բախման վերաբերյալ տարբեր հայեցակարգերի քննարկումներ: Հայաստանի և արևմտյան մշակույթի բախման խնդիրը գլոբալացման դիրքերից: Գլոբալացման մարտահրավերները և տարբերակված մշակութային քաղաքականության մշակումը (տարբեր քաղաքական մշակույթների բաղադրիչների փոխհարաբերության խնդիրները):

Հայաստանի զարգացումը լիբերալ-ժողովրդավարական և սոցիալ-դեմոկրատական ուղիով: Այդ ուղիով ընթանալու համար

Հայաստանի քաղաքական մշակույթի բաղադրիչների համապատասխանությունը անհրաժեշտ պահանջներին: Հայաստանի կողմից այլ երկրների քաղաքական մշակույթի պատճենահանման անընդունելիությունը, ստեղծագործական մոտեցման ցուցաբերում և այնպիսի փոխառումներ և ընդօրինակություններ, որոնք չեն հակասում մեր ազգային մենթալիտետի առանձնահատկություններին:

Հայաստանի արդի քաղաքական մշակույթի ինստիտուցիոնալ, արժենորմատիվ, հումանիտար և կոգնիտիվ բաղադրիչների կատարելագործման ուղիների քննարկումներ:

ՍԵՄԻՆԱՐ ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔ

1. Նոր քաղաքական մշակույթի ձևավորումը Հայաստանում:
2. Հայաստանի արդի քաղաքական մշակույթի առանձնահատկությունները:
3. Հայաստանի արդի քաղաքական մշակույթի զարգացման և կատարելագործման հիմնախնդիրները:
4. Հայաստանի արդի քաղաքական մշակույթի ձևավորման և զարգացման ինստիտուտները և գործոնները:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ 7, 8 և 9-րդ ԹԵՄԱՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

1. ***Աբեղյան Մ.,*** Հայ ժողովրդական հավատքը, Երկեր, հ. Է, Երևան, 1976:
2. ***Բրուտյան Գ.,*** Փիլիսոփայություն և լեզու, Երևան, 1972:
3. ***Գաբրիելյան Մ., Դաբաղյան Ա., Թադևոսյան Ա., Մարգարյան Ն.,*** Հոգևոր անվտանգության ապահովման և բարոյական արժեքների պահպանման հիմնադրույթները ազգային անվտանգության համատեքստում, Երևան, 2003:
4. ***Գասպարյան Ն.,*** Հայ ինքնությունը օտարների աչքերով. - / Մենագրություն /. Եր.: Լուսակն, 2017, – 112 էջ:
5. ***Գասպարյան Ն.,*** Հայը օտարների ընկալմամբ, – Եր.: Լուսակն, 2017, – էջ 222:
6. ***Գուրևիչ Պ. Ս.,*** Մշակութաբանություն. Դասագիրք, 3-րդ հրատարակչ., վերամշ. և լրաց., թարգմ. Աբրահամյան Վ. - Եր.: «Զանգակ-97», 2002:

7. ***Թադևոսյան Ա.,*** Մշակութային ինքնության պահպանման և վերարտադրության հիմնահարցը ազգային անվտանգության տեսանկյունից, Երևան, 2003:
8. ***Լեո,*** Երկերի ժողովածու, հ.1, Երևան, 1966:
9. ***Խաչատրյան Հ.,*** Սոցիալ-կրթական արժեքային կողմնորոշումը՝ հասարակության կերպափոխման գործոն, «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», թիվ 2, Երևան, 2008:
10. ***Խաչատրյան Վ.,*** Անհատ, հասարակություն, իշխանություն, Երևան, 2000:
11. ***Խորենացի Մովսես,*** Պատմություն հայոց, Երևան, 1981:
12. ***Հարությունյան Մ.,*** Արդի հայ հասարակությունը և օտարված գիտակցության փիլիսոփայությունը: Եր., 2014, 648 էջ:
13. ***Հերոդոտոս,*** Պատմություն ինը գրքից, Երևան, 1986:
14. ***Ղանալանյան Հ.,*** Ավանդապատում, Երևան, 1969:
15. ***Մանուկյան Ս.,*** Հայաստանի հասարակությունում քաղաքացիական մշակույթի զարգացման սոցիոլոգիական կանխատեսման մոդելը և գործոնները, «21-րդ դար», թիվ 5 (33), Երևան, 2010:
16. ***Մանուկյան Ս.,*** Հայաստանի Հանրապետությունում կյանքի որակի հետազոտություն, Երևան, 2013:
17. ***Մառ Ն.,*** Հայկական մշակույթը, Երևան, 1989:
18. ***Մարգարյան Ե.,*** Միհրականությունը հին աշխարհի քաղաքական և կրոնահոգևոր համակարգում. Կոմմագենե, Հայաստան, Հռոմ): Եր., ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտ, 2014, 276 էջ:
19. ***Նալչաջյան Ա. Ա., Մկրտչյան Տ. Հ.,*** Դրդապատճառ, կոնֆլիկտ, ֆրուստրացիա, Երևան, 1978:
20. ***Չալոյան Վ.Կ.,*** Հայկական ռենեսանս, Երևան, 1964:
21. ***Չալոյան Վ.,*** Հայ փիլիսոփայության պատմություն: Հին և Միջին դարեր: Եր., 2014. – 461 էջ:
22. ***Պեպանյան Արծրուն,*** Կոնսերվատիվ հեղափոխություն: //vahagnakanch.flies. wordpress.com/2011/04/conservative-revolution.pdf
23. ***Պօղոսյան Յ. Պ.***, Ներածութիւն հայ հոգեբանութեան, Գահիրէ, 1958:
24. ***Սրեփանյան Ա.***, Պատմության կերպափոխությունները Մեծ Հայքում: Գիրք Ա. Արտաշիսյան Դարաշրջան / -Եր.: Սարգիս Խաչենց, ՓՐԻՆԹԻՆՖՈ, 2012, – 385 էջ:

25. ***Սրեփանյան Վ.,*** Հայաստանի արդի քաղաքական մշակույթի զարգացման և կատարելագործման հիմնախնդիրները // Իրավաքաղաքական արդի խնդիրներ, Երևան, 2001թ., էջ 13-27:
26. ***Սրեփանյան Վ.,*** Հայաստանի արդի քաղաքական մշակույթի առանձին բաղադրիչների զարգացման հեռանկարները // Իրավաքաղաքական արդի խնդիրներ, Երևան, 2001թ., էջ 144-154:
27. ***Սրեփանյան Վ.,*** Հայաստանը գլոբալ աշխարհում // Կանթեղ 5, Երևան, 2001թ., էջ 157-178:
28. ***Վարդանյան Լ.,*** Քաղաքական մշակույթ // Քաղաքագիտություն: Ուսումնական ձեռնարկ, Երևանի պետ. համալս., - Եր., Երևանի համալս. հրատ., 2006.
29. ***Վարդանյան Լ., Մակյան Խ.,*** Դիտարկումներ «Քաղաքական մշակույթ» եզրույթի ծագման և մեկնաբանության վերաբերյալ, «Վէմ» համահայկական հանդես, 2016, թիվ 4 (56), էջ 210-229:
30. ***Փափփու Բյուզանդ,*** Պատմություն Հայոց, Երևան, 1968:
31. ***Օրդուխանյան Է.,*** Քաղաքական մշակույթի տեսական-մեթոդաբանական հիմքերի վերլուծություն // Հասարակագիտական միտքն արդի ժամանակաշրջանում, 2012/ՀՀ ԳԱԱ ՓՍԻԻ. - Եր.: Եվրոպրինտ, 2012:
32. ***Օրդուխանյան Է., Սուքիասյան Հ.***, Քաղաքական մշակույթի առանձնահատկությունները Հայաստանում, Եր., 2012:
33. ***Енгоян А.П.,*** Идеологические основы социально-политических трансформаций в постсоветской Армении / Отв. Ред.: К.А. Мирумян. – Ер.: Изд-во РАУ.
34. ***Мирумян К.***, Культурная самобытность армян в контексте национального бытия. Ереван. 1994.

Հարցեր ինքնուրույն աշխատանքի համար

1. Ի՞նչ փուլերի կարելի է բաժանել Հայաստանի (Երրորդ Հանրապետության) նոր քաղաքական մշակույթը:
2. Բնութագրեք նոր քաղաքական մշակույթի ներքաղաքական և արտաքին քաղաքական պայմանները:
3. Ինչպե՞ս կբնութագրեք Հայաստանի անկախության առաջին տասնամյակի քաղաքական մշակույթի արժեհորմատիվ տարրերը:
4. Ինչպիսի՞ն են քաղաքական մշակույթի և ընտրական գործընթացների հարաբերակցությունը:

5. Որպես Հայաստանի արդի քաղաքական մշակույթի առանձնահատկություն՝ կարելի՞ է համարել այն փաստը, որ Հայաստանը գտնվում է Արևելքի և Արևմուտքի խաչմերուկներում:
6. Արդյո՞ք Հայաստանի քաղաքական մշակույթը բնութագրվում է բազմաշերտությամբ և հակասությամբ:
7. Որո՞նք են Հայաստանի արդի քաղաքական մշակույթի կառուցվածքային առանձնահատկությունները:
8. Պարզաբանեք, թե Հայաստանի արդի քաղաքական մշակույթը և նրա առանձին բաղադրիչները որքանով են նպաստում կամ խոչընդոտում հասարակական-քաղաքական կյանքի կազմակերպմանն ու զարգացմանը:
9. Ներկայացրեք Հայաստանի քաղաքական մշակույթի զարգացման և կատարելագործման հիմնախնդիրների կապը նրա ձևավորման ինստիտուտների և գործոնների հետ:

ԲԱԺԻՆ 3.
ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒՄԸ

3.1. ԳԻՏԵԼԻՔԻ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՉԱՓԱՆԻՇՆԵՐԸ

Գնահատման չափանիշները սահմանվում են պրակտիկ (սեմինար) պարապմունքներում դրսևորած ակտիվությամբ: Իհարկե, կարևոր նշանակություն ունի նաև ստուգողական կամ վերլուծական աշխատանքը, որն ուսանողը կատարում է ըստ իր ցանկության և ընտրության (հասկանալի է, դասախոսի խորհուրդներով և օգնությամբ): Վերջնական արդյունքը պայմանավորված է եզրափակիչ բանավոր քննությամբ:

Տարբեր տեսակի աշխատանքների գնահատումը կատարվում է հետևյալ չափանիշներով:

- Մասնակցությունը և աշխատանքը սեմինար պարապմունքներին[1].

ա) Մշտական ակտիվ աշխատանքի, հանձնարարված գրականության վերաբերյալ գիտելիքների ցուցադրման, բանավեճերին ակտիվ մասնակցելու, սեփական դիրքորոշումը ձևակերպելու և փաստարկելու կարողության համար տրվում է **3 միավոր**:

բ) Մասնակի ակտիվ աշխատանքի, հանձնարարված գրականության վերաբերյալ ոչ միշտ ցուցադրած գիտելիքների, բանավեճերին ոչ լիարժեք մասնակցելու համար տրվում է **1 միավոր**:

գ) Սեմինար պարապմունքների ժամանակ ոչ միշտ դրսևորվող աշխատանքի և հանձնարարված գրականության մասին գիտելիք չունենալու դեպքում տրվում է **0 միավոր**:

[1] Պրակտիկ (սեմինար) պարապմունքների ժամանակ հավաքած միավորը կարող է ծառայել որպես լրացուցիչ մոտեցում եզրափակիչ քննության համար: Օրինակ, եթե եզրափակիչ քննությունը գնահատվում է 10 միավոր առավելագույն արժեքով, իսկ ուսանողը հավաքել է ինչ-որ ցածր կարգի միավոր (1,2,3,4,5,..), ապա պրակտիկ պարապմունքների ժամանակ հավաքած միավորը կարող է գումարվել եզրափակիչ քննության ժամանակ հավաքած միավորին:

• Նախատեսված է երկու ընթացիկ (միջանկյալ) գրավոր քննություն՝ յուրաքանչյուրը **4 միավոր** առավելագույն արժեքով:

• Վերլուծական աշխատանք.

ա) Ուսումնասիրվող հիմնախնդիրը ճիշտ հարցադրել, մեթոդաբանորեն գրագետ հետազոտել, հանձնարարված ամբողջ գրականության օգտագործում, հիմնահարցի շարադրումը քաղաքագիտական համատեքստում, հեղինակային դիրքորոշման փաստարկում, գիտական ապարատի առկայություն – **4 միավոր**:

բ) Հիմնախնդրի ճիշտ հարցադրում, մեթոդաբանորեն գրագետ հետազոտում, հանձնարարված ամբողջ գրականության օգտագործում, հիմնահարցի շարադրանքը քաղաքագիտական համատեքստում– **3 միավոր:**

գ) Մեթոդաբանորեն գրագետ ուսումնասիրություն – **2 միավոր**:

դ) Հիմնահարցի ոչ տրամաբանական հարցադրում, հանձնարարված գրականության մակերեսային իմացություն, ինքնուրույն աշխատանքի բացակայություն, փաստական սխալներ – **1 միավոր**:

ե) Հիմնահարցը ձևակերպված չէ, աշխատանքը վերլուծական բնույթ չունի – **0 միավոր:**

• Եզրափակիչ քննությունը բանավոր է՝ 10 միավոր առավելագույն արժեքով: Հարցատոմսը պարունակում է 3 հարց, յուրաքանչյուրը՝ համապատասխանաբար 3, 3, 4 միավոր: Միավորների քայլը 0,5 է:

3.2. ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ՑՈՒՑՈՒՄՆԵՐ ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Վերլուծական աշխատանքի գրելու **նպատակն է** մշակել և վերլուծել դասընթացի հիմնախնդիրներին վերաբերվող որևէ թեմա: Հիմնական **խնդիրն է** ակտիվացնել նյութի ինքնուրույն ուսումնասիրումը, ուսանողին սովորեցնել աշխատել աղբյուրների և գրականության հետ, գիտական տեքստ գրելու փորձ ձեռք բերել:

Վերլուծական աշխատանքում պետք է լիարժեքորեն բացահայտվի թեման, ներկայացվեն հիմնախնդրի վերաբերյալ տարբեր մոտեցումները: Աշխատանքը պետք է հիմնվի ժամանակակից նյութի վրա, ընդգրկի ներկայացվող դրույթների ապացույցները, ունենա ներքին հստակ կառուցվածք ի համապատասխան քննարկվող թեմայի:

Աշխատանքի անվանաթերթի վրա նշվում է՝

- ուսումնական հաստատության անվանումը,
- ֆակուլտետը,
- ամբիոնը,
- վերլուծական աշխատանքի թեման,
- կուրսը, ուսանողի անուն ազգանունը
- գիտական ղեկավարը:

- Թեման որոշվում է գիտական ղեկավարի հետ կոնսուլտացիաներից հետո:
- Վերլուծական աշխատանքի ծավալը պետք է կազմի մինչև 7 տպագիր էջ (պարտադիր), իհարկե, կարող է նաև ավելին լինել (ըստ ուսանողի աշխատանքի և ցանկության):
- Գիտական ապարատը, մեջբերումները պետք է կատարվեն ներկայացվող պահանջներին համապատասխան՝ մատենագիտական գրականությամբ:
- Վերլուծվող աշխատանքը պետք է ընդգրկի՝ ներածությունը (բուն խնդրի ձևակերպումը, արդիականությունը, մշակվածության աստիճանը, հետազոտման մեթոդների նկարագրումը), հետազոտական տեքստը և վերջաբանը (ներկայացվող եզրակացությունները):

3.3. ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԻ ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

Արտալսարանային ինքնուրույն աշխատանքների տեսակները ընդգրկում են դասախոսությունների կրկնությունը, նախապատրաստումը սեմինարներին (երաշխավորված գիտական գրականության ընթերցում), բանավեճերին, համացանցում հա-

մապատասխան տեղեկատվության որոնում և մշակում, վերլուծական տեղեկանքի կազմում: Ստուգողական աշխատանքների, զեկուցումների, ռեֆերատների նախապատրաստում (բանավոր ելույթներ, շնորհանդեսներ տեղեկատվական տեխնոլոգիաների օգտագործմամբ): Ինքնուրույն աշխատանքի արդյունքները վերահսկվում է դասախոսի կողմից և հաշվի է առնվում ուսանողի ատեստացիայի ժամանակ:

3.4. ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱՐԱՐԱԿԱՆՆԵՐ ԴԱՍԱԽՈՍԻՆ

1. «Քաղաքական մշակույթ» ուսումնական դասընթացի դասախոսությունների ժամանակ դասախոսը պետք է ուշադրություն դարձնի.

ա) արդիական քաղաքական տեղեկատվության վերլուծությանը՝ առանձնացնելով քաղաքական կյանքի ընդհանուր գծերն ու տարբերությունները, քաղաքական երևույթների և իրադարձությունների միջև փոխհարաբերությունների քննարկումների և դրսևորումների համատեքստում, օգտագործելով դասընթացի հիմնական տեսական կատեգորիաները,

բ) քաղաքական կյանքի սուբյեկտների գործողության բնութագրումներին՝ ընդգրկելով անհատին, խմբին, կազմակերպությանը սոցիալական նորմերի, արժեքների, աշխարհայացքի, քաղաքական ռացիոնալության տեսանկյունից,

գ) ուսումնասիրվող քաղաքական երևույթների պատճառահետևանքային և գործառնական կապերի բացատրությանը՝ ընդգրկելով մարդու և հասարակության, մարդու և պետության, քաղաքական կյանքի կարևոր ինստիտուտների, այդ թվում և ավանդույթների, արժեքների և այլնի, որպես սոցիալական ինստիտուտների փոխազդեցությունները,

դ) քաղաքական ոլորտին վերաբերող տեղեկատվության քննադատական իմաստավորմանը, որը ստացվում է միջանձնային և զանգվածային հաղորդակցությունների ընթացքում:

2. Անհրաժեշտ է նախատեսել ինքնուրույն աշխատանքի ձևերի զարգացման և կատարելագործման խնդիրները, որոնք կնպաստեն ուսանողների կողմից դասընթացի ամբողջական յուրացմանը: Որպես ինքնուրույն աշխատանք երաշխավորվում է անցկացնել որոշակի գիտական հետազոտություն **էսսեների**, ռեֆերատների, վերլուծական աշխատանքների ձևով, որոնք արտացոլում են տարբեր համատեքստերում քաղաքական մշակույթի երևույթի ձևավորման և պրակտիկ մարմնավորման առանձնահատկությունը:

3. Ատեստացիայի անցկացման ժամանակ կարևոր է հիշել, որ համակարգվածությունը, օբյեկտիվությունը, պատճառաբանվածությունը այն գլխավոր սկզբունքներն են, որոնց վրա հիմնըված է ուսանողների իմացության վերահսկումն ու գնահատականը: Ուսանողի գիտելիքի ստուգումը, վերահսկումը և գնահատումը պահանջում են հաշվի առնել ուսումնական գործունեության մեջ նրա անհատական ոճը:

3.5. ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ԹԵՄԱՆԵՐ

1. Քաղաքական մշակույթը՝ որպես հասարակության քաղաքական համակարգի բաղադրիչ:
2. Հայաստանի արդի քաղաքական մշակույթի զարգացման հիմնախնդիրները:
3. Գերմանիայի քաղաքական մշակույթը:
4. Հայաստանի արդի քաղաքական մշակույթի առանձնահատկությունները:
5. Քաղաքական համակարգերի, քաղաքական մշակույթի և քաղաքական գործընթացների համեմատական վերլուծությունն Արևելքում:
6. Քաղաքական մշակույթի տիպաբանությունը:
7. Արևմտյան Եվրոպայի քաղաքական մշակույթի առանձնահատկությունները:
8. Քաղաքական մշակույթի գործառույթները:

9. Մեծ Բրիտանիայի քաղաքական մշակույթը:
10. Արևելքի զարգացման մշակութային և քաղաքակրթական առանձնահատկությունները:
11. Քաղաքական մշակույթի կառուցվածքային տարրերը:
12. Հայաստանի քաղաքական մշակույթի ակունքները:
13. Ռուսական արդի հասարակության քաղաքական մշակույթը:
14. Ամերիկան հասարակության քաղաքական մշակույթը:
15. Հայաստանի արդի քաղաքական մշակույթի հիմնախնդիրները:
16. Քաղաքական մշակույթի կառուցվածքային տարրերը:
17. Քաղաքական խորհրդանիշները՝ որպես քաղաքական որպես քաղաքական մշակույթի կառուցվածքային տարրեր:
18. Քաղաքական մշակույթը՝ որպես քաղաքականության որպես քաղաքականության և մշակույթի համադրություն:
19. «Մշակույթ» եզրույթը և նրա էությունը:
20. Քաղաքական մշակույթի ձևավորման գործընթացը, նրա հիմնական փուլերը:
21. Պետությունների ձախողման պատճառները:
22. Կոնֆուցիոնիստական մշակույթի սկզբունքները և Չինաստանի տրանսֆորմացիան:
23. Քաղաքական կառավարման մշակույթ:
24. Ազգային հոգեկերտվածքը և քաղաքական մշակույթը:
25. Քաղաքական ռիսկ և քաղաքական մշակույթ:
26. Քաղաքական մշակույթը՝ որպես քաղաքական կյանքի տարբեր հայեցակետերի վերաբերյալ ձևավորված պատկերացումների ամբողջություն:
27. Նոր քաղաքական մշակույթի ձևավորումը Հայաստանում:

3.6. ԿՈՒՐՍԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՎՈՂ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

3.6.1. Կուրսային աշխատանքների կատարման և պաշտպանության հիմնական խնդիրները

Կուսային աշխատանքը հանդիսանում է բարձրագույն դպրոցի ուսումնական գործընթացի կարևոր փուլ: Այդ գործընթացի ժամանակ ուսանողը կատարում է ինքնուրույն ստեղծագործական աշխատանք, որը նվիրված է հասարակության քաղաքական կյանքի, քաղաքական գործընթացների (ներկայացված ծրագրի շրջանակում՝ քաղաքական մշակույթի) տարաբնույթ խնդիրների հետ կապված քննարկումներին, որոնք արտացոլում են տեսական գիտելիքների և պրակտիկ հմտությունների ձեռքբերումները, գրականության հետն աշխատելու կարողությունը, սկզբնաղբյուրների վերլուծությունը, աշխատանքի գրագետ շարադրումը, հիմնավորված եզրակացությունների ներկայացումը:

Դասընթացի ուսումնական պլանով նախատեսված գրավոր աշխատանքները կարևոր գործոն են և օժանդակում են ուսանողի մոտ ձևավորելու ուսումնական նյութի յուրացման ինքնուրույն գիտական և պրակտիկ հմտություններ: Բացի դրանից, գրավոր կուրսային աշխատանքները թույլ են տալիս իրականացնել ուսանողի ինքնուրույն աշխատանքի վերահսկում և քննությունների ու ստուգարքների հետ միասին գնահատել ապագա մասնագետի պատրաստվածությունը: Կուրսային աշխատանքը կոչված է խորացնել ուսանողի գիտելիքը ուսումնասիրվող դասընթացի վերաբերյալ, ինչպես նաև սովորեցնել հավաքագրել, ընտրել և ընդհանրացնել տեղեկատվության աղբյուրների (և՛ թղթային, և՛ էլեկտրոնային) նյութերը:

Կուսային աշխատանքի կատարումը և պաշտպանությունը ուսանողին հնարավորություն է տալիս բազմակողմանիորեն ուսումնասիրել իրեն հետաքրքրող հիմնախնդիրը և տեսական ու պրակտիկ հմտությունների մոտեցմամբ վերլուծել տարբեր խըն-

դիրներ, որոնք վերաբերվում են հասարակության քաղաքական մշակույթի, արդի փուլում մշակույթի և քաղաքականության փոխազդեցության, Հայաստանի քաղաքական մշակույթի տարբեր ասպեկտներին:

Կուրսային աշխատանքների կատարման և պաշտպանության հիմնական խնդիրն է ուսանողի մոտ զարգացնել ընդհանուր մշակութային և պրոֆեսիոնալ իրազեկությունը, որոնցից են՝

- գրականության հետ աշխատելիս վերլուծական հմտությունների ձևավորում,
- տեսական դրույթները քննադատորեն գնահատելու և ընդհանրացնելու կարողության զարգացում,
- ինքնուրույն վերլուծական աշխատանքների հմտությունների խթանում,
- գիտական հետազոտության ժամանակակից մեթոդների տիրապետում,
- տեսական գիտելիքների և պրակտիկ հմտությունների խորացում, համակարգում և ինտեգրացիա բարձրագույն կրթության մասնագիտացման ուղղությամբ,
- հրապարակային բանավեճերի հմտությունների ներկայացում և գիտական գաղափարների, առաջարկությունների և երաշխավորությունների պաշտպանություն:

3.6.2. Կուրսային աշխատանքների թեմաներ

1. Քաղաքականության և բարոյականության փոխազդեցությունը ժամանակակից պայմաններում:
2. Քաղաքականության և մշակույթի փոխազդեցության հիմնական ասպեկտներն արդի փուլում:
3. Քաղաքական խորհրդանիշները (սիմվոլները):
4. Քաղաքական մշակույթի կառուցվածքային տարրերը:
5. Քաղաքական մշակույթի տիպաբանությունը:
6. Հայաստանի և Ռուսաստանի քաղաքական մշակույթը. համեմատական վերլուծություն:

7. Քաղաքական համակարգերի, քաղաքական մշակույթի և քաղաքական գործընթացների համեմատական վերլուծությունը Արևելքում:
8. Կառավարչական որոշումների ընդունման մշակույթը:
9. Բյուրոկրատիզմի հասկացությունը և էությունը հայաստանյան քաղաքագիտության մեջ:
10. Քաղաքական ռիսկի կայացման հիմնախնդիրը արդի քաղաքական գիտության մեջ:
11. Քաղաքական կոնֆլիկտների լուծման մշակույթը:
12. Քաղաքական կամպանիաների անցկացման տեխնոլոգիան ժամանակակից պայմաններում:
13. Քաղաքական անտիտեխնոլոգիաները՝ որպես քաղաքական որպես քաղաքական պայքարի միջոց:
14. Քաղաքական բանավեճի արվեստը նախընտրական պայքարում:
15. Ամերիկյան հասարակության քաղաքական մշակույթը:
16. Մեծ Բրիտանիայի քաղաքական մշակույթը:
17. Գերմանիայի քաղաքական մշակույթը:
18. Չինաստանի քաղաքական մշակույթի քաղաքակրթական մատրիցան:
19. Ռուսական հասարակության քաղաքական մշակույթը:
20. Հայաստանի քաղաքական մշակույթի սկզբնավորման և կայացման գործընթացը:
21. Հայաստանի արդի քաղաքական մշակույթի առանձնահատկությունները:
22. Հայաստանի արդի քաղաքական մշակույթի ձևավորման և զարգացման ինստիտուտները և գործոնները:

3.7. ԹԵՍՏԱՅԻՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ

1. **Առաջին անգամ ո՞վ է օգտագործել «քաղաքական մշակույթ» եզրույթը:**

ա) Արիստոտելը,

բ) Նիկոլո Մաքիավելին,
գ) Յոհան Հերդերը,
դ) Գաբրիել Օլմոնդը:

2. **Ինչպիսի՞ ոլորտի է վերաբերվում քաղաքական մշակույթի երևույթը:**
ա) Քաղաքական գիտակցությանը,
բ) քաղաքական վարքին,
գ) քաղաքական ինստիտուտների գործառնությանը,
դ) անգիտակցականի ոլորտին:

3. **Թվարկեք քաղաքական մշակույթի հիմնական առաջնային սուբյեկտները:**
ա) Պետական մարմինները,
բ) հասարակությունը ամբողջությամբ,
գ) էթնիկական (ազգային) ընդհանրությունը,
դ) քաղաքական կուսակցությունները:

4. **Սահմանեք քաղաքական մշակույթի բաղադրամասերը Գ. Օլմոնդի և Ս. Վերբայի տեսանկյունից:**
ա) Ճանաչողական կողմնորոշումներ,
բ) լիբերալ կողմնորոշումներ,
գ) հուզական կողմնորոշումներ,
դ) գնահատման կողմնորոշումներ:

5. **Թվարկածից ո՞րն է վերաբերվում քաղաքական մշակույթի մակարդակներին:**
ա) Աշխարհայացքայինը,
բ) սոցիալականը,
գ) քաղաքացիականը,
դ) քաղաքականը:

6. **Քաղաքական մշակույթի թվարկված գործառույթներից ո՞րն է ավելի շատ նպաստում երիտասարդների սոցիալականացմանը, նրանց մոտ քաղաքացիականության ձևավորմանը:**
ա) Ճանաչողական,
բ) հաղորդակցային,
գ) դաստիարակչական,

դ) կարգավորող:

7. Ի՞նչ է քաղաքական մշակույթը ընդգրկում իր մեջ քաղաքական գիտակցությունից:

ա) Քաղաքական պատկերացում և համոզմունք,

բ) քաղաքական գործողություն,

գ) քաղաքական դրվածք,

դ) քաղաքական արժեքներ, ավանդույթներ, սովորություններ, նորմեր:

8. Առանձնացրեք քաղաքական վարքագծի հիմնական բաղադրամասերը:

ա) Քաղաքական մասնակցության մշակույթ,

բ) քաղաքական հոգեբանության մշակույթ,

գ) քաղաքական գործունեության մշակույթ:

9. Թվարկածից ո՞րն է մտնում քաղաքական ինստիտուտների գործառնության մշակույթի մեջ:

ա) Ընտրական համակարգի ժողովրդավարությունը,

բ) սոցիալ-քաղաքական կոնֆլիկտների կարգավորման մշակույթը,

գ) քաղաքական որոշումների ընդունման և իրացման մշակույթը,

դ) բյուրոկրատիզմի բացակայությունը պետական մարմինների գործունեության մեջ:

10. Առանձնացրեք քաղաքական մշակույթի հիմնական տիպերը Գ. Օլմոնդի և Ս. Վերբայի կոնցեպցիային համապատասխան

ա) Նահապետական,

բ) խարիզմատիկական,

գ) ենթակայական,

դ) ակտիվիստական,

ե) քաղաքացիական:

11. Նշեք Գ. Օլմոնդի կողմից քաղաքական մշակույթի վերաբերյալ տարածքային-քաղաքակրթական հատկանիշի հիման վրա ներկայացված առավել ուշ շրջանի տիպաբանությունը:

ա) Անգլոամերիկյան,

բ) լատինոամերիկյան,

գ) կոնտինենտաեվրոպական,

դ) մուսուլմանական,

ե) մինչարդյունաբերական,

զ) տոտալիտար:

12. Ինչպիսի՞ գործոններով է պայմանավորված քաղաքական մշակույթի ծագումը

ա) Տարածաշրջանային,

բ) սոցիալ-տնտեսական,

գ) մշակութային-կարգավիճակային,

դ) էթնիկական,

ե) կրոնական,

զ) տարիքային,

է) բոլոր թվարկվածներով:

13. Քաղաքական մշակույթի ինչպիսի տիպ է բնորոշ հայաստանյան հասարակությանը:

ա) Ժողովրդավարական,

բ) ենթակայական,

գ) ավտորիտար,

դ) դրսևորվում են քաղաքական մշակույթի բոլոր նշված տիպերի բաղադրամասերը:

14. Քաղաքական մշակույթը կարող է սահմանվել որպես.

ա) Հասարակության անդամների սոցիալական, տնտեսական բնութագրումների ամբողջություն,

բ) բնակչության ընդհանուր գրագիտության մակարդակ,

գ) հասարակության քաղաքական համակարգի նկատմամբ արժեքների, դիրքորոշումների և կողմնորոշումների ամբողջություն,

դ) կառավարող էլիտայի քաղաքական համոզմունքը:

15. Քաղաքական մշակույթի ինչպիսի՞ տիպի համար են բնորոշ հասարակության անդամների բարձր իրազեկությունը՝ քաղաքական համակարգի կառուցվածքի վերաբերյալ.

ա) Ավանդական,

բ) ակտիվիստական,

գ) ենթակայական,

դ) տոտալիտար:

16. Համաձայն Գաբրիել Ալմոնդի և Սիդնեյ Վերբայի հայեցակարգի՝ քաղաքական մշակույթի «քաղաքացիական» տիպը բնորոշ է.

ա) Ռուսաստանին,

բ) Չինաստանին,

գ) ԱՄՆ-ին,

Դ)Հնդկաստանին:

3.8. ԸՆԹԱՑԻԿ (ՄԻՋԱՆԿՅԱԼ) ԵՎ ԵԶՐԱՓԱԿԻՉ ՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՐՑԵՐ

3.8.1. Առաջին միջանկյալ քննության հարցեր

1. «Մշակույթ» եզրույթը և նրա բնութագրումները:
2. Քաղաքական մշակույթը՝ որպես քաղաքականության և մշակույթի համադրություն:
3. «Քաղաքական մշակույթ» եզրույթը. պատմություն և արդիականություն:
4. Քաղաքական մշակույթի մեկնաբանությունները:
5. Գ. Օլմոնդի և Ս. Վերբայի քաղաքական մշակույթի կոնցեպցիան:
6. Քաղաքական մշակույթի կառուցվածքը (բաղադրամասերը):
7. Քաղաքական մշակույթի տիպաբանությունը:
8. Դասական տիպաբանության կատարելագործման փորձերը: «Ոչ դասական» տիպաբանություն:
9. Քաղաքական մշակույթի հետազոտման այլընտրանքային մոտեցումները:
10. Հասարակության քաղաքական մշակույթը և քաղաքական համակարգը:

11. Հասարակության քաղաքական մշակույթը և քաղաքական գիտակցությունը:
12. Քաղաքական մշակույթի տեսության զարգացումը 1980-1990-ական թվականներին:
13. Քաղաքական մշակույթի գործառույթները:
14. Քաղաքական մշակույթի ձևավորումը քաղաքական սոցիալականացման գործընթացում:
15. Քաղաքական մշակույթի պոստմատերիալիստական տեսությունը (Ռ. Ինգլհարտ):
16. Քաղաքական մշակույթի հետազոտության այլընտրանքային մոտեցումները:

3.8.2. Երկրորդ միջանկյալ քննության հարցեր

1. Գլոբալացումը (համաշխարհայնացումը) և մշակույթների բազմազանությունը. ժամանակակից քաղաքակրթության հեռանկարները:
2. Ազգայինը և անդրազգայինը ժամանակակից քաղաքական մշակույթում:
3. Կայսրության քաղաքական մշակույթի պոտենցիալը (ներունակությունը):
4. Ազգային հոգեկերտվածքը և քաղաքական մշակույթը:
5. Հայաստանի քաղաքական մշակույթի ակունքները:
6. Հայ ժողովրդի ազգային հոգեկերտվածքի որոշ առանձնահատկությունների մասին:
7. Նոր քաղաքական մշակույթի ձևավորումը Հայաստանում:
8. Հայաստանի արդի քաղաքական մշակույթի առանձնահատկությունները:
9. Հայաստանի արդի քաղաքական մշակույթի զարգացման հիմնախնդիրները:
10. Արևմտյան Եվրոպայի քաղաքական մշակույթի առանձնահատկությունները:
11. ԱՄՆ-ի քաղաքական մշակույթի բնորոշ գծերը:

12. Ռուսների ժամանակակից քաղաքական մշակույթի առանձնահատկությունները:
13. Ժամանակակից Արևելքի քաղաքական մշակույթի առանձնահատկությունները:
14. Քաղաքական մշակույթի վերլուծությունը կապված իշխանության և հասարակության բնույթի հետ:
15. Քաղաքական մշակույթի և քաղաքական հաղորդակցության փոխազդեցությունները:
16. Քաղաքական խորհրդանիշներ:

3.9. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ***Աբեղյան Մ.,*** Հայ ժողովրդական հավատքը, Երկեր, հ. Է, Երևան, 1976:
2. ***Բյուզանդ Փավստոս,*** Պատմություն Հայոց, Երևան, 1968:
3. ***Բրուտյան Գ.,*** Փիլիսոփայություն և լեզու, Երևան, 1972:
4. ***Գաբրիելյան Մ., Դաքաղյան Ա., Թադևոսյան Ա., Մարգարյան Ն.,*** Հոգևոր անվտանգության ապահովման և բարոյական արժեքների պահպանման հիմնադրույթները ազգային անվտանգության համատեքստում, Երևան, 2003:
5. ***Գասպարյան Ն.,*** Հայ ինքնությունը օտարների աչքերով, - / Մենագրություն /. Եր.: Լուսակն, 2017. – 112 էջ:
6. ***Գասպարյան Ն.,*** Հայը օտարների ընկալմամբ, – Եր.: Լուսակն, 2017. – էջ 222:
7. ***Գուրևիչ Պ. Ս.,*** Մշակութաբանություն. Դասագիրք, 3-րդ հրատարակչ., վերամշ. և լրաց., թարգմ. Աբրահամյան Վ. - Եր.: «Զանգակ-97», 2002:
8. ***Թադևոսյան Ա.,*** Մշակութային ինքնության պահպանման և վերարտադրության հիմնահարցը ազգային անվտանգության տեսանկյունից, Երևան, 2003:
9. ***Լեո,*** Երկերի ժողովածու, հ.1, Երևան, 1966:
10. ***Խաչատրյան Հ.,*** Սոցիալ-կրթական արժեքային կողմնորոշումը՝ հասարակության կերպափոխման գործոն, «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», թիվ 2, Երևան, 2008:

11. ***Խաչատրյան Վ.,*** Անհատ, հասարակություն, իշխանություն, Երևան, 2000:
12. ***Խորենացի Մովսես,*** Պատմություն հայոց, Երևան, 1981:
13. ***Հարությունյան Մ.,*** Արդի հայ հասարակությունը և օտարված գիտակցության փիլիսոփայությունը, Եր., 2014, 648 էջ:
14. ***Հերոդոտոս,*** Պատմություն ինը գրքից, Երևան, 1986:
15. ***Ղանալանյան Հ.,*** Ավանդապատում, Երևան, 1969:
16. ***Մանուկյան Ս.,*** Հայաստանի հասարակությունում քաղաքացիական մշակույթի զարգացման սոցիոլոգիական կանխատեսման մոդելը և գործոնները, «21-րդ դար», թիվ 5 (33), Երևան, 2010:
17. ***Մանուկյան Ս.,*** Հայաստանի Հանրապետությունում կյանքի որակի հետազոտություն, Երևան, 2013:
18. ***Մառ Ն.,*** Հայկական մշակույթը, Երևան, 1989:
19. ***Մարգարյան Ե.,*** Միհրականությունը հին աշխարհի քաղաքական և կրոնահոգևոր համակարգում, Կոմմագենե, Հայաստան, Հռոմ): Եր., ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտ, 2014, 276 էջ:
20. ***Նալչաջյան Ա.Ա., Միրփչյան Տ.Հ.,*** Դրդապատճառ, կոնֆլիկտ, ֆրուստրացիա, Երևան, 1978:
21. ***Չալոյան Վ.Կ.,*** Հայկական ռենեսանս, Երևան, 1964:
22. ***Չալոյան Վ.,*** Հայ փիլիսոփայության պատմություն: Հին և Միջին դարեր: Եր., 2014. – 461 էջ:
23. ***Պեպանյան Արծրուն,*** Կոնսերվատիվ հեղափոխություն: //vahagnakanch.flies. wordpress.com/2011/04/conservative-revolution.pdf
24. ***Պօղոսյան Յ. Պ.***, Ներածութիւն հայ հոգեբանութեան, Գահիրէ, 1958:
25. ***Սրբեփանյան Ա***, Պատմության կերպափոխությունները Մեծ Հայքում: Գիրք Ա. Արտաշիսյան Դարաշրջան / -Եր.: Սարգիս Խաչենց, ՓՐԻՆԹԻՆՖՈ. 2012. – 385 էջ:
26. ***Սրբեփանյան Վ.,*** Հայաստանի արդի քաղաքական մշակույթի զարգացման և կատարելագործման հիմնախնդիրները // Իրավաքաղաքական արդի խնդիրներ, Երևան, 2001թ., էջ 13-27:
27. ***Սրբեփանյան Վ.,*** Հայաստանի արդի քաղաքական մշակույթի առանձին բաղադրյալների զարգացման հեռանկարները // Իրավաքաղաքական արդի խնդիրներ, Երևան, 2001թ., էջ 144-154:
28. ***Սրբեփանյան Վ.,*** Հայաստանը գլոբալ աշխարհում // Կանթեղ 5, Երևան, 2001թ., էջ 157-178:

29. ***Վարդանյան Լ.,*** Քաղաքական մշակույթ // Քաղաքագիտություն: Ուսումնական ձեռնարկ, Երևանի պետ. համալս., - Եր., Երևանի համալս. հրատ., 2006.
30. ***Վարդանյան Լ., Մակյան Խ.,*** Դիտարկումներ «Քաղաքական մշակույթ» եզրույթի ծագման և մեկնաբանության վերաբերյալ, «Վէմ» համահայկական հանդես, 2016, թիվ 4 (56), էջ 210-229:
31. ***Օրդուխանյան Է.,*** Քաղաքական մշակույթի տեսական-մեթոդաբանական հիմքերի վերլուծություն // Հասարակագիտական միտքը արդի ժամանակաշրջանում, 2012/ՀՀ ԳԱԱ ՓՍԻԻ. - Եր.: Եվրոպրինտ, 2012:
32. ***Օրդուխանյան Է., Սուքիասյան Հ.,*** Քաղաքական մշակույթի առանձնահատկությունները Հայաստանում, Եր., 2012, - 94 էջ:
33. ***Алмонд Г., Верба С.,*** Гражданская культура и стабилность демократии // Полис, 1992, № 4.
34. ***Алмонд Г., Пауэлл Дж., Стром К., Далтон Р.,*** Сравнительная политология сегодня: мировой обзор: Учебное пособие. М., 2002.
35. ***Арендт Х.,*** Истоки тоталитаризма. М., 1996.
36. ***Арзаканяан М.,*** Основные этапы формирования демократии во Франции // Демократия в Западной Европе в XX веке. М., 1996.
37. ***Артемьев И.,*** **Зольмс Г. О.,** Политическая культура в условиях демократии: опыт Германии и Росии. М., 1999.
38. ***Астольф де Кюстин,*** Николаевская Россия. М., 1991.
39. ***Афанасьев М. Н.,*** Клиентелизм и российская государственность. М., 1997.
40. ***Баталов Э.,*** Политическая культура современного американского общества. М., 1990.
41. ***Блюменкранц М.,*** Глобальные проблемы современного культурного процесса // Вопросы философии, 2006, № 5. – С. 160-164.
42. ***Борисов Ю. В.,*** Дипломатия Людовика XIV. М., 1991.
43. ***Бородовских А.,*** Природа политического риска в условиях перехода от международного к глобальному мироустройству / А. Бородовских // Власть. -№11.
44. ***Боувар С.,*** Втарой пол. М., 1998.
45. ***Быченков Д., В.,*** Политический риск: проблемы дефиниции и класификации / Д. В. Быченков // Общественные науки и современность. – 2008. -№ 3.

46. ***Бунин И. М.,*** Социалисты и общественно-политическая борьба во Франции в 80-е годы. М., 1989.
47. ***Бурстин Д.,*** Американцы. Демократический опыт. М., 1993.
48. ***Бурстин Д.,*** Американцы. Колониальный опыт. М., 1993.
49. ***Бурстин Д.,*** Американцы. Национальный опыт. М., 1993.
50. ***Бусыгина И. М.,*** Регионы Германии. М., 2000.
51. ***Бусыгина И. М.,*** Российский Дальний Восток // Мировая экономика и международные отношения, 1995, № 7.
52. *В поисках своего пути: Россия между Европой и Азией:* Хрестоматия по истории российской общественной мысли XIX-XX веков. М., 1994. Ч. I-II.
53. ***Вайнштейн Г.,*** Формирование гражданского общества: ажидания и социально- психологическая реальность // Гражданское общество в России: структуры и сознание. М., 1998.
54. ***Вебер М.,*** Протестанская этика и дух капитализма. М., 1988.
55. ***Веймар-Бонн,*** Опыт двух германских демократий и современная Россия / Отв. ред. Я. С. Драбкин. М., 1997.
56. ***Веремеев А.А.,*** Введение в культурологию. Брянск. 2000.
57. ***Воскресенский А.Д.,*** Сравнительный анализ политических систем, политических культур и политических процессов на Вастоке: общие закономерности и специфика их региональной трансформации // Политические системы и политические культуры Вастока / под ред. профессора А.Д. Воскресенского. – 2-е изд. перераб. и доп. – М.: АСТ: Васток-Запад, 2007.
58. ***Вольф М.,*** Мораль в политике: Гарве, Кант, Гегель // Право и политика. – 2008. -№ 12.
59. ***Вятр Е.,*** Социология политических отношений. М., 1979.
60. ***Гаджиев К. С.,*** Американцы: национальное самосознание и культура. М., 1990.
61. ***Гаджиев К. С.,*** США: эволюция буржуазного сознания. М., 1981.
62. ***Гельман В. Я.,*** Политическая культура, массовое участие и электоральное поведение // Политическая социология и современная российская политика. СПб., 2000.
63. ***Голеннопольский Т. Г., Шестаков В. П.,*** Американская мечта и американская действительнисть. М., 1981.

64. ***Гомеров И.Н.,*** Политическая культура: лекции / Новосиб. гос. ун-т. Новосибирск, 2012.
65. ***Гончаров П. К.,*** Политические ценности в структуре массового политического сознания современного российского общества / П. К. Гончаров // Социология власти. –2009. -№1.
66. ***Грюнебаум фон Г.Э.,*** Культурные заимствования в заимодействии цивилизации, В кн. Сравнительное изучение цивилизации. М., 1999.
67. ***Гудименко Д., Родионов А.,*** Политическая культура Германии // Политическая культура: теория и национальные модели. М., 1994.
68. ***Гудименко Д.,*** Политическая культура России // Политическая культура: теория и национальные модели. М., 1994.
69. ***Гусейнов А. И.,*** Соционормативная сфера культуры // Вопросы философии. – 2008. -№ 8.
70. ***Давыдова Н. М.,*** Региональная специфика сознания Россиян // Общественные науки и современность. М., 1997, № 4.
71. ***Ижиков Н. В.,*** Культура и политика. Методологические проблемы // Социологические исследования. – 2008. -№ 9.
72. ***Инглхарт Р.,*** Постмодерн: меняющиеся ценности и изменяющиеся общества // Полис, 1997, № 4.
73. ***Инглхарт Р.,*** Культура и демократия // Культура имеет значение. Каким образом ценности способствуют общественному прогрессу / Под ред. Л. Хариссона, С. Хантингтона. М., 2002.
74. ***Ионин Л.Г.,*** Социология культуры. Четвертое изд., переработанное и дополненное. М., 2004, Издательский дом ГУ ВШЭ.
75. ***Ирхин Ю.В.,*** Социология культуры: учебник / Ю.В. Ирхин. – М.: Экзамен, 2006.
76. ***Замошкин Ю. А.,*** Вызовы цивилизации и опыт США. М., 1991.
77. ***Зимина В. Д.,*** Политическое управление / В. Д., Зимина, Н. А. Борисов. – М: Инфра-М, 2009. -384 с.
78. ***Зонтхаймер К.,*** Федеративная Республика Германия. М., 1997.
79. ***Енгоян А.П.,*** Идеологические основы социально-политических трансформаций в постсоветской Армении / Отв. Ред.: К.А. Мирумян. – Ер.: Изд-во РАУ.
80. ***Каменская Г.,*** Политическая культура США // Политическая культура: теория и национальные моделы. М., 1994.

81. *Категории политической науки. Учебник.* – М.: Московский государственный институт международных отношений (Университет). Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2002.
82. ***Карпухин О. И.,*** Национальная культура – основа национальной идентичности // Социльно-гуманитархые знания. – 2006. -№ 2. С. 31-56.
83. ***Кертман Л. Е., Рахшмир П. Ю.,*** Буржуазная Западной Европы и Северной Америки на рубеже 19-20 веков. М., 1984.
84. ***Козырев Г. И.,*** Политика как общественное явление // Социлльно-гуманитархые знания. – 2005. -№ 1.
85. ***Кононенко Б. И.,*** Гуманизм и культура // Социология власти. – 2008. -[1] 6. С. 22-29.
86. ***Кудрин Т.А.,*** Политика и культура. М., 1993.
87. ***Кудряшова М. С.,*** Гуманизм и политика // Вестник моск. гос-го ун-та. Серия 12. Политические науки. – 2006. -№ 2.
88. ***Кустовский, Н. М.,*** Политические традиции и политическая культура: исторический опыт / Н. М., Кустовский, Б. М. Соколов // Проблемы управления. – 2009. -№ 2.
89. ***Ланггут Г.,*** Немцы в поисках безопасности. М., 1995.
90. ***Лапин Н. И.,*** Фундаментальные ценности цивилизационного выбора в XXI столетии // Вопросы философии, № 4, 2015. С. 3-15.
91. ***Левяш И.Я.,*** Культурология: Курс лекций. – Мн.: НТООО “ТетраСистемс”, 1998.
92. ***Лукин А. В.,*** Мифы о российской политической культуре / А. В. Лукин, П. В. Лукин // Политические исследования. – 2009. -№ 1.
93. ***Манхейм К.,*** Диагноз нашего времени. М., 1994.
94. ***Манфред А. З.,*** Три портрета эпохи Великой Французской революции. М., 1975.
95. ***Макинова О. Ю.,*** “Политическая культура” в российском научном и публичном дискурсе. // Полис, 2006, № 5. –С. 106-124.
96. ***Маркарян Э.С.***, Теория культуры и современная наука. М., 1983.
97. ***Мартыненко С. В.,*** Глобализация и культура // Социлльно-гуманитархые знания. – 2008. -№ 5. С. 77-86.
98. ***Махнач В. Л.,*** Политика. Основные понятия: справочник, словарь. – М.: ОЛМА Медиа Групп, 2008.
99. ***Мацумото Д.,*** Психология и культура. – СПб.: ЕВРОЗНАК, 2002.

100. ***Мельников А. П.,*** Политическая культура в жизни обещества: учебн. Пособие / А. П. Мельников, С. Ф. Сокол. – Минск: БИП-С Плюс, 2010. – 200с.
101. ***Мельников А. П.,*** Национальные модели политической культуры / А. П. Мельников. – Минск: РИВШ, 2013. – 164 с.
102. ***Мельников А. Н.,*** Американцы: социальный портрет. М., 1976.
103. ***Мирумян К.***, Культурная самобытность армян в контексте национального бытия. Ереван. 1994.
104. ***Михайленок О. М.,*** Региональные особенности российской политической культуры / О. М. Михайленок // Социально-гуманитарные знания. – 2008. -№ 2.
105. ***Молчанов Н.,*** Генерал де Голль. М., 1980.
106. ***Морозова Е. В.,*** Региональная политическая культура. Краснодар, 1998.
107. ***Мухаев Р.Т.,*** Теория политики:учебник для студентов вузов, обучающихся по гуманитарно-социальным дисциплинам (020000) и специальности "Международные отношения" (350200) / Р.Т. Мухаев. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005.
108. ***Муштук О. З.,*** Политология: учебник / О. З. Муштук. – 2-е изд., стереотип. – М.: Московский финансово-пеомышленный университет «Синергияե, 2014.
109. ***Назаров М. М.,*** Политическая культура Российского общества 1991-1995 гг.: опыт социологического исследования. М., 1998.
110. ***Нармин А.,*** Философия культуры в информационном обществе // Вопросы философии. – 2006. -№ 2. С. 52-60.
111. ***Оболенский А. В.,*** Этика публичной сферы // Общественные науки и современность. – 2008. № 2.
112. ***Орлов Б.,*** Особенности политической культуры социал-демократии / Б. Орлов // Свободная мысль. – 2009. -№ 3.
113. ***Орлов Б.,*** Политическая культура России XX века: учеб. Пособие / И. Б. Орлов. – М: Аспект Пресс, 2008. – 222 с.
114. ***Орлов Б. С.,*** Политическая культура России и Германии. Попитка сравнительного анализа. М., 1995.
115. ***Павлов Н.,*** Культура-третье измерение внешней политики // Международная жизнь. – 2008. -№ 8-9.

116. ***Павлюк А. А.,*** Взгляды Ф Фукуямы на национальную культуру как средство идентификации // Вестник Московского государственного университета. Серия «История и политические науки». – 2008. -№ 2. С. 133-138.
117. ***Панарин А.С.,*** Политология. Учебник. Издание второе, переработанное и дополненное. – М.: "ПБОЮЛС. М.Грачев", 2001.
118. ***Панарин А.С.,*** Политология. Учебное пособие. – М.: Гардарик, 2002.
119. ***Паррингтон В.,*** Основные течения американской мысли. М., 1962. Т. 1-3.
120. ***Пеньков В.Ф.,*** Политический процес и политическая культура. К вопросу о методологии и практике политологического исследования в современной России. М.: Издательский дом ,NOTA BENE», Тамбов: Изд-во типографии «Пролетарский светоч», 2000.
121. ***Пивоваров Ю. С.,*** Политическая культура. М., 1996.
122. ***Поливаева Н.,*** Об эволюции политического сознания в современном мире / Н. Поливаева // Власть. – 2008.
123. *Политическая и духовная культура Европы (новое новейшее время):* Межвуз. сб. науч. Тр. / РАН, Перм. у-та им. А. М. Горького. Пермь, 1992. – 287 с.
124. *Политическая культура: теория и национальные модели.* – М.: Интерпракс, 1994. - 352 с.
125. *Политическая культура: Учебное пособие для академического бакалавриата.* Под ред. Г. Д. Тульчинского. М., Юрайт, 2014.
126. *Политический менеджмент: учебное пособие.* – М.: Изд-во психотерапии, 2004. – 935 с.
127. *Политические управление: курс лекций* / В. В. Герменчук и др. – Минск: Академия управления при Призиденте Республики Беларусь, 2006.-314 с.
128. *Политология. Учебник для вузов* / Под ред. М.А. Василика. – М.: - Юристь, 2001.
129. Политология. Учебник для вузов / Под ред. М.А. Василика. – М.: - Юристь, 2001.
130. ***Ратина М. Е.,*** Гражданственность как общественно-политический феномен / М. Е. Ратина // Вестник Московского ун-та. Серия 12. Политические науки, 2008. -№ 3.

131. *Региональное самосознание как фактор формирования политической культуры в России.* М., 1999.
132. ***Рогозин Э. В.,*** Традиционная политическая культура, ее функции в политических процессах совреминной России / Э. В. Рогозин // Право и политика. – 2009. -№ 1.
133. ***Рукавашников В. О.,*** Политическая культура постсоветской России // Социально-политический журнал. 1998. №1.
134. ***Рукавишников В., Халман Л., Эстер П.,*** Политическая культура и социалные изменения. Международные сравнения. М., 1998.
135. ***Сергеев В. О.,*** О формировании культурной политики в современных условиях // Власть. – 2008. -№ 9. С. 13-15.
136. ***Скок Н. В.,*** Национальные модели политической культуры / Н. В. Скок. – Могилев: МГУ, 2001. – 230 с.
137. ***Скок Н. В.,*** Политическая культура: теория и методология / Н. В. Скок. – Могилев: ГУ ВПО, «Белорусско-российский ун-т», 2009. – 400 с.
138. ***Скороходов В. А.,*** Политическая культура Франции // Политическая культура: теория и национальные модели. М., 1994.
139. ***Славин Б.,*** Как понимать природу политики? // Свободная мысль. – 2008. -№ 9.
140. ***Смирнов В. П.,*** Франция: страна, люди, традиции. М., 1988.
141. ***Согрин В. В.,*** Американская империя как исторический и современный феномен // Новая и новейшая история. 2016. № 3. С. 91-109.
142. ***Соловьев А.И.,*** Политология: Политическая теория, политические технологии: Учебник для студентов вузов / А.И. Соловьев. – М.: Аспект Пресс, 2003.
143. *США глазами американских социологов.* М., 1998.
144. *Теория политики: Учебное пособие* / Под ред. Б.А. Исаева. – СПб.: Питер, 2008.
145. ***Тойнби А.*** , Постижение истории. М., 1991.
146. ***Токвиль А.,*** Демократия в Америке. М., 1992.
147. ***Тульчинский Г. Л.,*** Массовая культура как воплощение гуманизма просвещения // Филиософские науки – 2008. -№ 10. С. 38-57.

148. ***Хейзинга Й.,*** Задача истории культуры. / В кн. “Об исторических жизненых идеалах и другие лекции”, Overseas Publications Interchage, 1992.
149. ***Фадеева Л. А.,*** Политическая культура: курс лекций / Л. А. Фадеева. – Пермь, 2000.
150. ***Фадеева Л. А.,*** Сквоз призму политической культуры: нация, класс, регион / Л. А. Фадеева. – Пермь: Пушка, 2006.
151. ***Федоркин Н. С.,*** Политическая культура и коррупция: грани современности / Н. С. Федоркин // Вестник Московского университета.Сер. 18. Социология и политология. – 2008. -№ 3.
152. ***Федоров В.,*** ФРГ: 80-е годы. Очерки общестбенных нравов. М., 1988.
153. ***Федулов Ю К.,*** Управление общественными отношениями: учеб. пособие / Ю. А. Федулов. – М.: Вузовский учебник, 2009. – 151 с.
154. ***Фест И.,*** Адольф Гитлер: В 3 т., Перм, 1993.
155. ***Шапиро Иэн,*** Моральные основания политики. Учебное пособие / Пер. с англ. под ред. В.С. Малахова. – М.: КДУ, 2004.
156. ***Шишкина Е. А.,*** Култура как источник цивилизационних и социоприродных трансформаций // Социлльно-гуманитархые знания. – 2008. -№ 5. С. 58-67.
157. ***Чубинский В.,*** Бисмарк. М., 1997.
158. ***Яскевич Я. С.,*** Политический риск в контексте глобализации мировой истории / Я. С. Яскевич. – Минск: ИСПИ, 2001. – 171 с.
159. ***Almond G.,*** Comparative Political System. – ”Journal of Politics” 18 (August), 1956.
160. ***Almond G., Verba S.,*** The Civil Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations. Princeton Univ. Press, 1963.
161. ***Inglehart R.,*** Culture Shift in Advanced Industrial Society, Princeton University Press, 1990.
162. ***Inglehart R.,*** Modernization and Postmodernization. N.Y., 1997.
163. ***Pye L.W., and Verba S***. (eds.), Political Calture and Political Devlopment. Princeton Univ. Press, 1965.

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԵՎ
ՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԱՄԲԻՈՆ

ԼՅՈՒԴՎԻԳ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹ

(Դասընթացի ծրագիր և մեթոդական ուղեցույց)

Համակարգչային ձևավորումը՝ Կ. Չալաբյանի
Կազմի ձևավորումը՝ Ա. Պատվականյանի
Հրատ. խմբագրումը՝ Գ. Գրիգորյանի

Ստորագրված է տպագրության՝ 20.11.2017:
Չափսը՝ 60x84 1/16: Տպ. մամուլը՝ 16,625:
Տպաքանակը՝ 100:

ԵՊՀ հրատարակչություն
ք. Երևան, 0025, Ալեք Մանուկյան 1
www.publishing.am

ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՐԵՎԱՆ 2017
publishing.ysu.am